

Franz Marek
Stalin om Socialism i ett land och
Världsrevolutionen

Tre kapitel (nr 3, 7 och 8) ur Franz Marek¹: *Vad Stalin verkligen sagt* (1972)

Franz Marek [1913-1979] var en österrikisk kommunist

Stalins teori om ”socialism i ett enda land” hänger samman med hans syn på den sovjetiska utrikespolitikens förutsättningar och mål, dvs världsrevolutionen och frågan om krig och fred. Vi har här samlat de kapitel i Mareks bok som behandlar dessa frågor.

Allra sist (efter texterna) har tillagts en litteraturlista med andra texter som behandlar ”socialism i ett land” och den sovjetiska utrikespolitiken under Stalin-epoken.

Martin F i april 2016

Innehåll

3. Socialism i ett land	1
7. Sovjetunionen och världsrevolutionen	10
8. Krig och fred	22

¹ Franz Marek (1913-79) var ledande medlem i det österrikiska kommunistpartiet (som han var medlem i sedan början av 1930-talet). Under 1960-talet blev han företrädare för eurokommunismen i Österrike. – *Red*

3. Socialism i ett land

Som Lenins efterföljare gjorde sig Stalin framförallt gällande i den diskussion, som efter Lenins död under tre år skakade partiet, nämligen diskussionen om möjligheten att genomföra socialism i ett land och därtill i ett så efterblivet land som Ryssland. Alla diskussionsdeltagare, Stalin och Bucharin å ena sidan, Trotskij, Zinovjev och Kamenev å den andra, åberopade Lenin och laborerade med lenincitat. Stalin förenklade två uttalanden av Lenin från åren 1915 och 1917, i vilka Lenin — i motsats till den marxiska modellen om samtidigheten hos den socialistiska revolutionen inom de utvecklade länderna — talat om socialismens seger i ett eller flera länder, uppenbarligen i den meningen, att den socialistiska revolutionen skulle kunna segra i ett eller flera länder. I dessa uttalanden såg Stalin ett bevis för att Lenin ställt in sig på möjligheten att inrätta socialism i ett land.

Denna förgrovade tolkning höll Stalin fast vid under hela sin levnad. Även i förordet till sina samlade verk, utgivna 1946, bekände han sig till den. Å andra sidan kunde han med lätthet stödja sig på antydningar och anmärkningar från Lenins sida, som hänförde sig till inrättandet av en socialistisk hushållning i Ryssland, dock inte inom ramen för en diskussion, huruvida ett fullständigt upprättande av ett socialistiskt samhälle vore möjligt i ett så efterblivet land som Ryssland, om revolutionen uteblev i andra länder. För Stalin var under alla omständigheter det förhållandet att Lenin talat om möjligheten till socialism i ett eller flera efterblivna länder ett helt entydigt bevis:

På grund härav är socialismens seger i ett land, även om detta land i kapitalistiskt hänseende är mindre utvecklat, helt och hållet möjlig och trolig, även om kapitalismen fortbestår i de andra länderna och till och med om dessa länder kapitalistiskt sett, är bättre utvecklade.²

Detta skulle vara en av Lenin konstaterad lagbundenhet för den proletära revolutionen.

Även oppositionen, både Trotskij och Zinovjev, åberopade Lenin, Lenins vision om oktoberrevolutionen som utgångspunkt för en världsrevolutionär utveckling. Trotskij och Zinovjev var, naturligtvis, inte heller emot uppbyggandet av en hushållning på basis av socialiserade produktionsmedel. De kom emellertid med reservationer ifråga om möjligheten att, isolerat från det europeiska proletariatet, bygga upp ett socialistiskt samhälle. Och detta därför att de inte såg någon möjlighet att utan något stöd från det europeiska proletariatet upprätthålla makten i Ryssland eller uppnå ett verkligt uppsving för en socialistisk hushållning i Ryssland. Stalin tillstod till att börja med att ”det var nödvändigt med gemensamma ansträngningar från proletärerens i flera länder sida” för att säkra en fullständig seger för socialismen i Ryssland. Men när oppositionen endast talade om möjligheten att bygga ett socialistiskt samhälle i Ryssland och inte, som Stalin docerade, att upprätta ett sådant, så spetsade Stalin till denna nyansskillnad:

Men då nu seger inte föreligger i väst, återstår bara följande val för revolutionen i Ryssland. Att ruttna bort i halmen eller urarta till en borgerlig stat.

Oppositionen stödde framförallt sina argument på landets efterblivenhet, dess övervägande agrara karaktär och det förhållandet att den överväldigande massan av befolkningen bestod av jordägande bönder. Trotskij drog den slutsatsen att nämnda förhållanden, särskilt med tanke på böndernas förkrossande stora flertal inom befolkningen, endast kunde finna sin lösning på proletariatets världsrevolutionära arena. Stalin replikerade:

Om det emellertid skulle bli den internationella revolutionen beskärt att inträffa med försening, hur skulle det då se ut? Finns det då någon ljuspunkt för vår revolution? Hos Trotskij finns det inte

² Detta citat (och de närmast följande) är hämtat från artikeln *Oktoberrevolutionen och de ryska kommunisternas taktik* som Stalin skrev i december 1924. Det var i denna artikel som Stalin för första gången lanserade ”teorin om socialism i ett land” – *Red*

någon ljuspunkt, för de problem som uppställer sig för arbetarregeringen kommer bara att kunna ... finna sin lösning på proletariats världrevolutionära arena.

Enligt detta spekulerande återstår det för vår revolution bara ett enda perspektiv nämligen att tyna bort i sina egna problem och ruttna bort i halmen i väntan på världrevolutionen.

Stalin tolkade oppositionens ståndpunkt framförallt som ett underskattande av möjligheten att vinna den stora massan bönder som bundsförvanter. Slugt tillgrep han Lenins förebråelse, adresserad till Trotskij, att denne förnekade bondeklassens revolutionära potensmöjligheter. Mången tånjbar och chockerande formulering hos Trotskij inbjöd till att tas i bruk, som t.ex. hans farhåga att det med hänsyn till landets övervägande agrara karaktär till och med under ett gott skördeår förelåg faror för arbetarregeringens bestånd. Sådana formuleringar utnyttjade Stalin skickligt:

Vi har tre bundsförvanter. Det internationella proletariats, som inte har bråttom med revolutionen, kolonierna, som ytterst långsamt kommer i rörelse, samt bönderna . . . Med dessa bundsförvanter, dvs. bondeklassen, samarbetar vi. Tillsammans med den bygger vi upp socialismen. Det må nu gå bra eller dåligt, men vi bygger i alla fall upp den och vi måste just nu, särskilt nu, veta att sätta värde på denna bundsförvant.

Trotskyism betyder tvivel på krafterna i vår revolution, tvivel på förbundet mellan arbetare och bönder, tvivel på sammanslutningen . . . Detta är sambandet mellan partiets politik gentemot bondeklassen och trotskyismen.

Frågar man, om det är möjligt att upprätta socialismen av egen kraft, så avses därmed denna fråga: 'Är det möjligt att övervinna de mellan proletariat och bönder bestående motsättningarna eller inte?' Leninismen besvarar frågan jakande. Ja, vi kan upprätta socialism och vi kommer att upprätta den tillsammans med bönderna under arbetarklassens ledning.

Och slutligen Stalins antingen-eller:

Antingen kan vi . . . bygga upp socialismen och till slut upprätta den. Då är partiet förpliktat att stanna vid makten och leda den socialistiska uppbyggnaden i landet i den världen över segrande socialismens namn. Eller också är vi inte i stånd att av egen kraft besegra vår bourgeoisie och då måste vi med hänsyn till det faktiska förhållandet att vi saknar det omedelbara stöd, en segerrik revolution i andra länder skulle skänka oss utifrån, öppet och ärligt dra oss tillbaka från makten och ställa in oss på att i framtiden organisera en ny revolution i Sovjetunionen.

Alla diskussionsdeltagare åberopade alltså Lenin. Stalin förnekade bestämt att teorin om möjligheten till socialism i ett land härstammade från honom själv. Åter och åter igen underströk han "att Stalin inte hade någonting alls med detta att skaffa, att det inte alls kunde vara fråga om Stalins teori, att Stalin aldrig gjort anspråk på någonting nytt på teorins område, utan endast strävade efter att, mot Trotskij revisionistiska strävanden, hjälpa leninismen till fullständig triumf inom vårt parti".

Stalin gick härvid så långt, att han lade den under diskussionens gång av honom själv utvecklade argumenteringen direkt i Lenins mun:

"Det nya på detta område består hos Lenin däri att han stödde möjligheten till att upprätta ett fullständigt socialistiskt samhälle i ett av imperialistiska stater omringat land med proletärdiktatur, under förutsättning att landet ifråga inte stryps till döds genom en militär intervention från de omgivande kapitalistiska staternas sida."

Stalins argumentering innebar en förenkling och en förgrovnig. Han drog sig inte heller för demagogi, t.ex. när han i Sovjetunionens mångåriga existens redan såg bevis på möjligheten att upprätta socialism i Ryssland, eller när han för en huvudperson inom oktoberrevolutionen som Trotskij förklarade:

"Den som förnekar möjligheten till att upprätta socialism i ett land, måste nödvunget också förneka det rättmätiga i oktoberrevolutionen."

Även om man håller varje tänkbar distans till diskussionerna, som idag på sina ställen verkar vara rena hårklyverier, måste man fastställa att Stalin i dessa diskussioner, som befäste hans ställning som partiets ledare, utan tvekan var en suverän debattör, som gav massorna ett förståeligt perspektiv, ett perspektiv som begeistrade dem, fyllde dem med stolthet och var i stånd att rättfärdiga deras offer och umbäranden.

Några exempel.

Man kan inte bygga upp på rätt sätt, om man inte vet med vilken målsättning man bygger. Man kan inte ta ett enda steg, om man inte känner till rörelseriktningen. Perspektivfrågan är en av de viktigaste frågorna inom vårt parti, som är vant att ha ett klart och bestämt mål för ögonen. Bygger vi upp socialism och förutsätter vi därmed en seger för det socialistiska uppbyggandet, eller bygger vi på måfå, i blindo, för att i väntan på den socialistiska revolutionen i hela världen gödsla marken för den borgerliga demokratin?

Att bygga socialism utan att ha möjlighet till att verkligen bygga upp den, att bygga i medvetande av att man i alla fall inte kommer att bygga upp den, i sådana orimligheter har Zinovjev hamnat.

Det farligaste i vår politiska praxis är om man söker betrakta detta segerrika proletära land som någonting passivt, som inte är i stånd till någonting annat än att trampa på samma fläck, så länge inte andra länders segerrika proletärer kommer till hjälp. Lås oss utgå ifrån att det under de närmaste fem till tio åren inte lett fram till en revolutionär sovjetordning i Väst. Låt oss anta att vår republik likväl under nämnda period klarar sin existens som sovjetrepublik, vilken på NEP:s (Den Nya Ekonomiska Politikens) betingelser bygger upp en socialistisk samhällsekonomi, tror Ni då att vårt land under dessa fem till tio år kommer att syssla med att bära vatten ut i havet och inte med att organisera en socialistisk samhällsekonomi? Man behöver bara ställa denna fråga, för att begripa hur farlig den teori är som förnekar socialismens seger i ett land.

Utän denna möjlighet är byggandet av socialism ett byggande utan perspektiv, ett byggande utan övertygelsen, att man verkligen kommer att bygga upp socialismen. Man kan inte bygga socialism, om man inte är övertygad om att det är möjligt att bygga upp den, om man inte är övertygad om att vårt lands tekniska efterblivenhet inte är något oövervinnligt hinder för ett upprättande av det fulländade socialistiska samhället.

Vår arbetarklass vill inte tjäna kapitalismen med sin arbetsentusiasm, utan slutgiltigt begrava kapitalismen och upprätta socialism i Sovjetunionen. Om man tar ifrån arbetarklassen den fasta övertygelsen att det är möjligt att upprätta socialism, så fördärvar man i och med detta även varje grogrund för tävlan, för arbetsentusiasm, för stötbrigaderna.

Det var ett klart, förståeligt språk om än med uppgivande av den stora vision och illusion, som gav oktoberrevolutionen vingar. Under diskussionens gång korrigerade Stalin också sin eftergift till förmån för oppositionens uppfattning, att socialismens fullständiga seger i ett land är avhängig av revolutionen i de mest betydande länderna. Avhängig härav vore enligt hans mening endast den slutgiltiga garantin mot en restauration av kapitalismen. Motsättningarna mellan arbetare och bönder i Ryssland kunde övervinnas, det var endast garantin mot utländska interventionsförsök, som — nu som förr — var avhängig av de revolutionära krafterna i andra länder.

Ty ett lands ansträngningar, till och med om det är fråga om den proletära diktaturens land, räcker inte till för att helt eliminera faran för en intervention. En fullständig garanti mot intervention och följaktligen även en fullständig seger är följaktligen endast möjlig i internationell skala, endast som resultat av de gemensamma ansträngningarna hos proletärerna i en rad länder eller, riktigare uttryckt, endast som resultat av proletärernas seger i ett antal länder.

Och med denna åtskillnad mellan ”fullständig seger” och ”slutgiltig seger”, som det i första rummet inte var Stalin själv som kommit på, hade också allt fått sin förklaring. Den som inte fattar skillnaden, ”är antingen en hopplöst virrig person eller en oförbätterlig opportunist”.

Vad som är påfallande i diskussionen — inte bara hos Stalin — är det förhållandet att begreppet socialism för det mesta reducerades till den socialistiska hushållningen, till

möjligheten att på grundval av socialiserade produktionsmedel organisera en modern produktion. Lenin, som alla diskussionsdeltagare åberopade, hade för sin del alltid skrivit:

När socialismen väl är grundad på ekonomin, så tar den på intet sätt slut i och med detta . . . För att avlägsna nationellt förtryck är det nödvändigt med ett fundament . . . den socialistiska produktionen, men på detta fundament måste det också finnas en demokratisk statsorganisation, en demokratisk armé och så vidare.

Det var en tribut till landets ousägligt stora efterblivenhet, att en socialistisk produktion stod i förgrunden under diskussionerna om möjligheten till en socialistisk uppbyggnad i Ryssland. I Stalins förenklade schema var uppgiften klar: När det inte finns någon kapitalistisk egendom ifråga om produktionsmedel, så har grundvalen för en socialistisk ordning skapats, en ordning på vilken en socialistisk hushållning kan upprättas.

Det vore emellertid ändå inte riktigt att om Stalins argumentering påstå att den fullständigt bortsett från de världsrevolutionära perspektiven. Han kom på en formulering, som framstod som helt plausibel, inte bara för kommunisterna i hemlandet utan även för de flesta kommunisterna utanför Ryssland: Om det ginge att upprätta en socialistisk ordning i Ryssland, så vore detta bästa tänkbara hjälp även åt de revolutionära krafterna utanför Ryssland. ”Utan tvivel kommer världsrevolutionens utveckling, processen att få en rad länder att utträda ur imperialismens krets, att ske snabbare och grundligare, ju grundligare socialismen får fäste i det första segerrika landet, ju snabbare detta land förvandlar sig till en bas för världsrevolutionens vidare utveckling och till en hävstång för imperialismens vidare upplösning.”

För vad är vårt land, landet där socialismen är under uppbyggnad, annat än en bas för världsrevolutionen? Men kan det verkligen vara basen för världsrevolutionen, om det inte är i stånd att skapa ett socialistiskt samhälle? Kan det fortsätta att vara det väldiga attraktionscentrum för arbetarna i alla länder, som det utan tvekan är just nu, om det är ur stånd att i eget land tillkämpa sig segern över de kapitalistiska elementen i vår folkhushållning, en seger för det socialistiska uppbyggandet? Jag tror inte att det kan det. Härav följer emellertid icke att tvivel på en seger för det socialistiska uppbyggandet, ett propagerande för detta tvivel, leder till en misskreditering av vårt land som bas för världsrevolutionen, men en misskreditering leder till ett försvagande av den världsomfattande revolutionära rörelsen ... Står det emellertid inte numera klart att den som propagerar tvivel på våra framgångar vid socialismens uppbyggande, indirekt hjälper socialdemokraterna, försvagar spänsten i den internationella revolutionära rörelsen och oundvikligen vänder internationalismen ryggen?

På denna basis tillkännagavs identiteten ifråga om arbetarrörelsens och Sovjetunionens intressen.

Härav följer emellertid att det sovjetiska proletariats intressen och uppgifter ständigt och jämt sammanflätas med den revolutionära rörelsens intressen i alla länder samt är oupplösligt förbundna med dessa och omvänt att de revolutionära proletärerens uppgifter i alla länder är oupplösligt förbundna med de sovjetiska proletärerens uppgifter och framgångar vid fronten för det socialistiska uppbyggandet . . . Att bygga upp socialism i Sovjetunionen innebär därför att kämpa för proletärerens sak i alla länder, innebär att smida till en seger över kapitalismen, inte bara i Sovjetunionen utan även i alla kapitalistiska länder, ty revolutionen i Sovjetunionen utgör en del av världsrevolutionen, är dennas början och basen för dess utveckling.

Stalin kunde under de tre åren efter Lenins död hävda sig säkert även därför att han som partiets generalsekreterare höll partiapparaten i sin hand och därför att hundratusentals nya medlemmar, som inte deltagit i revolutionen eller inbördeskriget, strömmade in i partiet utan att känna till de problem som förelåg i den revolutionära arbetarrörelsens historia. Men han gjorde sig också gällande, därför att han var i stånd att — även om det skedde med användande av allehanda knep, förgrovanden och demagogiska förvrängningar — ge massorna ett förståeligt perspektiv, lika insmickrande för rysk patriotism som för internationella stämningar. Detta kom först till synes år 1927, när beslutet om den första femårsplanen

fattades, ett beslut som gick ut på att lägga grunden till en modern industri på basis av socialiserade produktionsmedel liksom att kollektivisera lantbruket. I Ryssland, i mindre omfattning utanför Ryssland, gick en stor del av den trotskistiska oppositionen med flygande fanor över till Stalin.

Den för uppbyggandet av en modern industri nödvändiga ackumuleringen av kapital kunde bara tas ur arbetet, folkets mödor och försakerelser. Stalin gjorde en dygd av denna nöd. Redan 1925 hade han sagt att det dittills förelegat tre möjligheter att genomföra den ursprungliga ackumulation som var nödvändig för industrialiseringen.

Den första vägen är erövring och utplundring av kolonier . . . , den andra vägen är ett lands militära kuvande av ett annat land och påläggandet av krigspålagor . . . , den tredje vägen är den väg som leder till förslavande koncessioner och de förslavande lån, ett kapitalistiskt sett efterblivet land tar hos kapitalistiskt utvecklade länder . . . Vad återstår nu för sovjetstaten att göra, när de gamla vägarna för landets industrialisering inte är gångbara för den och tillflödet av nytt kapital på icke förslavande villkor alljämt inte kommer ifråga? Det finns en ny utvecklingsväg, en väg som ännu inte prövats i full utsträckning av andra länder, vägen att utveckla storindustrin utan krediter utifrån, vägen mot industrialisering av landet utan det ovillkorliga tillflödet av utländskt kapital . . . Det är den väg . . . vårt land redan gett sig in på och det måste vandra till slutet, för att kunna utveckla sin storindustri och för att kunna utvecklas till en mäktig proletär industristat.

När det andlösa tempot i industrialiseringen och även i kollektiviseringen av lantbruket satte in, försköt sig oppositionen från ”vänster” till höger”. Dittillsvarande följeslagare till Stalin som t.ex. Bucharin vände sig mot det brådstörtade tempot. Under uppgörelsen med denna ”socialdemokratiska” avvikelse underströk Stalin nödvändigheten av ett snabbt utvecklings-tempo inom industrin, särskilt inom produktionen av produktionsmedel, och nödvändigheten av att komma ifatt och passera de utvecklade kapitalistiska länderna.

I fråga om upprättandet av en ny politisk ordning, sovjetordningen, har vi nått ifatt och distanserat de utvecklade kapitalistiska länderna. Detta är bra. Men det är inte tillräckligt. För att bli i stånd att tillkämpa oss en slutgiltig seger för socialismen i vårt land, måste vi nå ifatt och distansera nämnda länder även i teknisk-ekonomiskt hänseende. Antingen lyckas vi därmed eller blir krossade. Detta är riktigt inte bara ifråga om socialismens upprättande. Det är riktigt även när det är fråga om att hävda vårt lands oavhängighet under den kapitalistiska inringningen. Det är omöjligt att hävda vårt lands oavhängighet utan att äga en tillräcklig industriell basis för försvaret.

Den första femårsplanen, stödd på ”plandirektiv, som är bindande för de ledande organen och som bestämmer hushållsutvecklingens inriktning för hela landet”, skapade med sitt patos för modernisering och industrialisering en speciell idiomatik, formlerna om att ”komma ifatt och passera”, om att ”uppfylla och överskrida” osv. 1929 betecknades som ”den stora förändringens år” och i februari 1930 meddelades, att planen fyllts till 200 procent, att industrinivån i förhållande till 1927 — först då hade, på grund av upplösningen till följd av kriget och inbördeskriget, förkrignivån uppnåtts — redan uppgick till 180 procent, att 50 procent av bondejordbruken redan kollektiviserats o.s.v. De gigantiska problemen belyses förvisso av det förhållandet att antalet arbetslösa år 1930 uppgick till en million och att den allmänna grundskoleplikten kunde beslutas först samma år.

Vad det stora företagens svårigheter beträffar, så präglade Stalin ganska snart formeln att det rörde sig om ”initialsvårigheter och inte svårigheter som hade med förfall eller stillastående att göra”. Snart kom han också på den kompletterande tesen, att den slagna utsugarklassens motstånd oundvikligen måste öka i och med den socialistiska uppbyggnadens framgångar och att klasskampen därför på grund av de stora framgångarna måste få en skarpare form.

De klasser som är på väg att gå under gör inte motstånd, därför att de blivit starkare än vi, utan därför att socialismen växer hastigare än de och de blir svagare än vi. Och just därför att de blir svagare, vädrar de att deras sista stund närmar sig och ser sig tvungna att av alla krafter, med alla medel, göra motstånd. Häri ligger mekaniken med skärpningen av klasskampen och kapitalisternas

motstånd i nuets historiska ögonblick.

I sammanfattning löd detta på följande sätt på den sextonde partikongressen, i juni 1930:

Det är inte fråga om att dessa svårigheter är tillbakagångs-svårigheter eller stagnationssvårigheter utan tillväxtsvårigheter, uppsvingssvårigheter, frammarschsvårigheter ... Härav följer slutligen, att våra svårigheter, som till hela sin karaktär är tillväxtsvårigheter, skänker oss de möjligheter som erfordras för att undertrycka klassfienderna.

Genom att organisera en ”socialistisk tävlan” mellan företag och republiker, genom premiering av enskilda arbetares prestationer (Stachanov), genom proklamering av ”arbetets hjältar” piskades, i ordets sannaste bemärkelse, den gigantiska industrialiseringen igenom, som Stalin en gång skulle uttrycka det. Arbetet upphöjdes till ”ära, berömmelse, tapperhet och heroism”. En särskild roll spelade därvid det förhållandet att det lyckades att hos hundratusentals intellektuella, ofta söner och döttrar till analfabeter ur arbetar- och bondeleden, skapa begejstring för ett ”bemästrande av vetenskapen” och på så sätt få fram de kadrer för landets modernisering, om vilka Stalin senare påstod, att det var de som avgjort allting.

”Framför oss står det en fästning. Dess namn, namnet på denna fästning, är Vetenskap, med talrika förgreningar. Den här fästningen måste ungdomen inta, om den vill bli uppbyggare av en ny tillvaro, om den vill bli en riktig återväxt till det gamla gardet.” De närvarande ungdomskommunisterna reste sig från sina platser och hurrade.

Vid premieringen av särskilda prestationer hänvisade Stalin till den vetenskapliga socialismens klassiker, som skilt mellan socialism — där var och en blir givet efter hans prestationer — och kommunism där var och en gives efter hans behov. Naturligtvis hade klassikerna inte sagt någonting angående omfattningen av den olikartade ersättning som kom ifråga vid uppbyggandet av en socialistisk hushållning och hade framförallt på grund av erfarenheterna från Pariskommunen räknat med arbetarlöner för tjänstemännen. Stalin missbrukade deras ord för att förlöjliga varje uppfattning om en jämlikhet som en grov nivelleringssträvan.

På den sjuttonde partikongressen, i januari 1934, sade han:

Dessa människor tror uppenbarligen, att socialismen fordrar en jämlikhetssträvan, likställdhet, nivellering av samhällsmedlemmarnas behov. Det behöver då inte sägas, att ett sådant antagande inte har någonting gemensamt med marxismen, leninismen. Med jämlikhet menar marxismen inte jämlikhetssträvan på de personliga behovens eller levnadssättets område, utan ett avskaffande av klasserna, det vill säga a) ett likartat befriande av alla arbetande människor från att bli utnyttjade, sedan kapitalisterna störtats och deras egendom exproprierats; b) ett för alla likartat avskaffande av privatägda produktionsmedel, sedan produktionsmedlen blivit en hela samhällets egendom; c) samma plikt för alla att arbeta efter sina naturliga förutsättningar samt samma rätt för alla arbetsverksamma människor att gottgöras härför efter sin arbetsprestation (”det socialistiska samhället”); d) samma plikt för alla att arbeta efter sina naturliga förutsättningar samt samma rätt för alla arbetsverksamma människor att bli försörjda härför efter sina behov (”det kommunistiska samhället”). Härvid utgår marxismen ifrån att människornas smak och behov ifråga om kvalitet och kvantitet varken under socialismens period eller under kommunismens är lika eller kan vara lika. Det är den marxistiska uppfattningen om jämlikhet.

Med detta var nu förstas varken de grova skillnaderna ifråga om avlöning eller de höga lönerna för stats- och partibyråkrater förklarade.

Denna problematik fick emellertid tills vidare träda tillbaka till förmån för det förhållandet, att en gigantisk uppbyggnad ägde rum i Sovjetunionen vid en tidpunkt, då de kapitalistiska länderna skakades av den svåra världsomspännande ekonomiska krisen — en kontrastverkan, som Stalin självfallet inte nog ofta kunde dra nytta av. Det lyckades honom faktiskt att inom breda befolkningskikt väcka en patriotisk stolthet över övervinnandet av århundradens

efterblivenhet och barbari. År 1931 sade han till en grupp ekonomer:

Efterblivna blir slagna. Men vi vill inte vara de slagna. Nej, det vill vi inte. Det gamla Rysslands historia bestod bland annat däri, att landet på grund av sin efterblivenhet ständigt blev slaget. Det blev slaget av de mongoliska kanerna. Det blev slaget av de turkiska bejerna. Det blev slaget av de svenska feodalherrarna. Det blev slaget av de polsk-litauiska panerna. Det blev slaget av de engelsk-franska kapitalisterna. Det blev slaget av de japanska baronerna. Det blev slaget av alla på grund av sin efterblivenhet. På grund av sin militära efterblivenhet, sin industriella efterblivenhet, sin ekonomiska efterblivenhet. Det blev slaget, därför att det lönade sig och inte medförde något straff . . . Vi står femti till hundra år efter de utvecklade länderna. Antingen kommer vi ifatt dem eller också krossas vi.

I januari 1933 kunde Stalin göra en sammanfattning av resultaten från den första femårsplanen:

Den grundläggande uppgiften för femårsplanen bestod i att leda in vårt land med dess efterblivna, ibland medeltidsmässiga teknik på den nya, moderna teknikens banor. Femårsplanens grundläggande uppgift låg i att förvandla Sovjetunionen från ett agrarland, ett maktlöst, av de kapitalistiska ländernas nycker beroende land till ett industriland, till ett mäktigt, helt och hållet självständigt och av den internationella kapitalismens nycker oberoende land . . . Vi hade ingen stålindustri, denna bas för landets industrialisering. Nu har vi en. Vi hade ingen traktorindustri. Nu har vi en. Vi hade ingen bilindustri. Nu har vi en. Vi hade ingen verktygsmaskintillverkning. Nu har vi en. Vi hade ingen modern kemisk industri. Nu har vi en. Vi hade ingen industri för framställning av moderna lantbruksmaskiner, värd att ta på allvar. Nu har vi en. Vi hade ingen flygindustri. Nu har vi en. Ifråga om framtagningen av elektrisk energi stod vi på sista plats. Nu har vi ryckt fram till en av de främsta platserna. Ifråga om framställning av oljeprodukter och brytning av kol stod vi på sista plats. Nu har vi ryckt fram till en av de främsta . . . Allt detta har haft till följd att vårt land från att ha varit ett agrarland blivit ett industriland, ty industriproduktionens andel av totalproduktionen steg i förhållande till lantbruksproduktionen från 48 % i början av femårsplanen (1928) till 70 % vid slutet av femårsplanens fjärde år (1932).

Härpå följde bekännelsen:

Vid femårsplanens förverkligande och vid organiserandet av segern på industriuppbyggnadens område genomförde partiet en politik, som gick ut på ett maximalt accelererat tempo. Partiet piskade så att säga på landet, för att skynda på dess frammarsch.

Stalin underlät inte att ställa denna gigantiska industrialisering mot den ekonomiska krisen i Väst. På den sjuttonde partikongressen, i januari 1934, "Segrarnas partikongress", sammanfattade han ännu en gång utvecklingsresultatet:

Sovjetunionen har under detta tidsavsnitt ställt om sig från grunden och utplånat sin efterblivenhets-prägel, sin medeltidsprägel. Från att ha varit ett agrarland har det blivit ett industriland, från att ha varit ett de småborgerliga enmansföretagens land har det blivit ett land med mekaniserade kollektivjordbruk i stordrift. Från att ha varit ett land utan vetenskap, ett analfabetiskt och kulturlöst land, har det blivit — rättare sagt är det på väg att bli — ett bildat och kulturellt högtstående land, som täcks av ett väldigt nät av universitet, läroverk och folkskolor, där undervisning sker på de språk, som talas av Sovjetunionens olika folkslag . . . Under detta tidsavsnitt har tusentals nya, moderna industrianläggningar byggts och satts igång . . . I nästan människotomma områden har städer med stort invånarantal vuxit upp.

År 1946, alltså efter kriget, underströk Stalin, att det snabba industrialiseringstempot skapat förutsättningarna för att vinna kriget.

Det svåraste, det känsligaste av den första femårsplanens problem var emellertid kollektiviseringen av jordbruket, något som den femtonde partikongressen beslutade år 1927. Det gällde ju här att först begränsa och sedan "likvidera" verksamheten på en och en halv million bondgårdar, dvs. kulakernas storböndernas — jordbruk. Motiveringen härtill var att användningen av moderna lantbruksmetoder bara var möjlig på stora egendomar samt att det gällde att anpassa lantbrukets utvecklingstempo till industrins. Då oktoberrevolutionen

medfört en uppdelning av storjordbruken och ökat antalet bondejordbruk från 15 å 16 millioner stycken till 24 å 25 millioner, hade produktionen av spannmål sjunkit till hälften av förkrigstidens nivå — och detta år 1927, då industriproduktionen redan nått upp till förkrigstidens nivå. Stalin frågade efter en utväg:

Kan man få industrin att gå framåt, om man låter åkerbruket stanna kvar i sitt helt efterblivna tekniska tillstånd, om man inte tillförsäkrar industrin en ordentlig jordbruksbas, om man inte formar om jordbruket och anpassar det till industrin? Nej, det kan man inte . . . Sovjetmakten och det socialistiska uppbyggandet kan inte i det oändliga, det vill säga under en alltför lång tidsperiod, baseras på två olika baser, på den största och mest koncentrerade socialistiska industrins bas och på det i högsta grad efterblivna och splittrade småjordbrukets bas. Man måste efterhand, men systematiskt och ihärdigt, leda in jordbruket på en ny teknisk basis, storproduktionens, och närma det till den socialistiska produktionen. Antingen löser vi denna uppgift och då är socialismens slutgiltiga seger i vårt land säkrad, eller också drar vi oss för den, löser inte uppgiften, och då kan en återgång till kapitalismen bli oundviklig.

Antingen-eller:

Frågeställningen är följaktligen denna: antingen den ena eller den andra vägen, antingen tillbaka till kapitalismen eller framåt mot socialismen. Någon tredje väg är inte förhanden och kan inte vara det.” Ännu en variant på Antingen-eller ifråga om kollektiviseringen!

Antingen den marxiska teorin om klasskampen eller teorin om den i socialismen inväxande kapitalismen; antingen det oförsonliga motsatsförhållandet ifråga om klassintressena eller teorin om harmoni mellan klassintressena.

Ännu kuriösare verkar förvisso den teoretiska garneringen under omsvängningens år, 1929, när man övergick från politiken med ”kringskärning av kulakerna” (genom skatter, spannmålsrekvisitioner m.m.) till ”politiken för likvidering av kulakerna som klass”, varvid den massiva likvideringen var förknippad med massiva deporteringar. Stalin förklarade då, att Sovjetunionens bönder inte alls kunde vara intresserade av jordägande.

Och just därför att det hos oss inte finns någon privategendom ifråga om jord, förekommer det hos oss inte heller att bönderna slaviskt hakar sig fast vid sin jordbit som i Väst. Detta förhållande måste ofrånkomligt underlätta småbrukens övergång till kollektivt åkerbruk.

När kollektiviseringstakten ”tvångsmässigt” anpassades till industrialiseringstakten, när också mindre jordbruk ”likviderades” och på många ställen all bondeegendom rekvirerades, skrev Stalin — det var den 2 mars 1930 — sin ryktbar blivna artikel ”Drabbad av svindel på grund av framgångar”, i vilken han underströk frivillighetsprincipen vid inträde i kolchoserna liksom jordbruksarteln (arte'l (ryska) = arbetslag ö.a.) som mönster för kollektivbruket:

Inom jordbruksarteln är de viktigaste produktionsmedlen, huvudsakligen inom spannmålsodlingen, gemensam egendom: arbete, nyttjandet av jorden, maskiner och övriga inventarier, dragdjur, ekonomibyggnader. I arteln utgörs den icke gemensamma egendomen av små grönsaks- och fruktträdgårdar, bostäder, till viss del av mjölkproducerande djur, småkreatur, fjäderfä m.m.

Kommunen kommer till stånd först,

när det på artelns åkrar och farmer i överflöd kommer att finnas säd, kreatur, fjäderfä, grönsaker och alla andra produkter, när det i artelerna byggts maskinella tvättrinrättningar, moderna kök och matsalar, brödfabriker m.m. och när kollektivbonden insett att det är fördelaktigare för honom att skaffa sig kött och mjölk på farmen, än att hålla en egen ko och småboskap o.s.v.

I sitt verk ”Marxismen och språkvetenskapen” betecknade Stalin tjugo år senare lantbrukets kollektivisering som en ”revolution ovanifrån”, tillkommen på initiativ av den bestående statsmakten och med stöd från huvuddelen av bönderna. Problematiken hos denna revolution ovanifrån framgår emellertid av de tal, Stalin själv laborerade med. År 1930, året för den ”fullt utvecklade offensiven mot kulakeriet”, nådde spannmålsproduktionen endast upp till 37 % av för-krigsnivån. Och på ”Segrarnas partikongress”, i januari 1934, lät Stalin delegaterna

få del av siffror, av vilka den katastrofala minskningen av djurbeståndet under första femårsplanen framgick. Antalet hästar hade sjunkit från 34 miljoner till 16,6 miljoner, antalet nötkreatur från 68,1 miljoner till 38,6 miljoner, antalet getter från 147,2 miljoner till 50,6 miljoner och antalet svin från 20,9 miljoner till 12,2 miljoner. De flesta bönderna hade slaktat huvuddelen av sina djur, innan de ”frivilligt” gick med i kolchoserna.

Då socialiseringen av produktionsmedlen för Stalin i allt väsentligt var detsamma som socialism — så som ledning genom partiet blev identisk med ledning genom proletariatet - innebar kollektiviseringen av jordbruket för honom detsamma som det fullständiga upprättandet av socialism i ett land. Visserligen hade Stalin ännu i december 1928 ansett statens bortdöende vara en förutsättning för en förverkligad socialism, men därefter inskränkte han, som vi redan sett, i ökad omfattning begreppet socialism, i allt väsentligt, till att avse en produktion baserad på socialiserade produktionsmedel. I sitt brev till kamrat Ivanov, daterat 12 februari 1938, betonade han uttryckligen: ”Socialismen har i allt väsentligt redan upprättats.” Den vore bara ännu inte helt säkrad, så länge den kapitalistiska inringningen och interventionsfaran var för handen. Och eftersom socialismen redan vore för handen, hade också städernas fattigkvarter redan försvunnit, levde man lyckligare och bättre, hade en ny inställning till arbetet kommit, vore de bästa representanterna för arbetarklassen vid makten.

Ännu i sitt sista arbete ”Socialismens ekonomiska problem i SSSR” återkom Stalin till dessa problem. Socialismen vore, enligt hans uppfattning, förverkligad, begreppen merprodukt och merarbete hade inte längre någon mening. Det fanns två slags socialistisk produktion, den statliga produktionen och kollektivdriften. På vägen till kommunism skulle man höja kollektivdriftsproduktionen till den statliga produktionens nivå, ersätta varucirkulationen mellan stad och land med ett produktutbyte, tillförsäkra samhällsmedlemmarna en allsidig utveckling och bildning, avsevärt förkorta arbetstiden o.s.v.

Det är allmänt känt att Stalin även räknat med möjligheten till kommunism i ett land. Sålunda betecknade han under ett besök av en amerikansk arbetardelegation år 1927 ett avskaffande av varje sorts statsform och en fri utveckling av personligheten som kriterier på kommunism. Och även i ”Socialismens ekonomiska problem i SSSR” hade han vagt talat om att ersätta statsledningen med ett ekonomiskt centralorgan. Men det motsvarade snarare den av honom genomförda inskränkningen av begreppet socialism, när han på den artonde partikongressen, i mars 1939, förklarade, att statsapparaten även under kommunismen skulle bibehållas, så länge faran för krigisk intervention inte försvunnit. Stalins föreställning om socialism i ett land passade också in på möjligheten till kommunism i ett land.

7. Sovjetunionen och världsrevolutionen

De kommunistiska partierna var barn till oktoberrevolutionen. Den Kommunistiska internationalsen bildades i mars 1919 i Moskva som "världsparti", i vars utveckling det ryska moderpartiets ledning skaffade sig ett avgörande inflytande. De inre uppgörelserna inom bolsjevikpartiet blev därför ofrånkomligen förknippade med uppgörelser inom den Kommunistiska internationalsens partier, vilka i och med Stalins uppstigande till Sovjetunionens allt behärskande gestalt i stor utsträckning kom att formas även av denne.

Under Lenins livstid rör sig Stalins artiklar och tal om Sovjetunionens förhållande till den internationella arbetarrörelsen i allt väsentligt i den leninska argumenteringens banor. Det ryska partiet har först av alla gjort slut på kapitalisternas och godsherrarnas makt. Dess erfarenheter är därför av betydelse för all världens revolutionära krafter. Sedan oktoberrevolutionen har bolsjevikpartiet "från att ha varit en nationell kraft blivit framförallt en internationell kraft, medan det ryska proletariatet från att ha varit en efterbliven trupp inom det internationella proletariatet blivit dettas avantgarde." Det motsvarade också Lenins vision, när Stalin på kongressen för Sovjetunionens grundande gav uttryck åt den förhoppningen "att den nya förbundsstaten skall bli ett nytt, avgörande steg på vägen till ett enande av all världens arbetande människor i en sovjeternas socialistiska världsrepublik". Utmärkande för sådana och liknande uttalanden från Stalins sida är den fullständiga avsaknaden av en tanke, som hos Lenin hade stor betydelse, nämligen övertygelsen att Ryssland inte längre skulle komma att stå i spetsen för de internationella revolutionära krafterna, när den socialistiska revolutionen skulle ha segrat i en enda utvecklad stat.

Den bekanta formel, som Stalin präglade omedelbart efter Lenins död, är också mer än en kanonisering av den store dödes uppfattningar:

Leninismen är imperialismepokens och den proletära revolutionsepokens marxism. Noggrannare uttryckt är leninismen den proletära revolutionens teori och taktik i allmänhet, den proletära diktaturens teori och taktik i synnerhet.

Lenin var säkerligen någonting mer än en lärjunge till Marx, som förstod att tillämpa den vetenskapliga socialismen på de egenartade förhållanden, som var förhanden i Ryssland. Hans analyser av imperialismen och hans revolutionsmodell var av grundläggande och allmän betydelse för den revolutionära arbetarrörelsen. Men i Stalins formel ligger redan tendensen att proklamera den ryska arbetarrörelsens erfarenheter som för den internationella arbetarrörelsen allmängiltiga erfarenheter och den ryska revolutionsmodellen som en obligatorisk modell för alla revolutioner — och detta genom ett amputerande av Marx' och Lenins tankegodts. Betecknande är t.ex. framställningen och uppräknningen av de "tre viktigaste motsättningarna" inom kapitalismen, vilka imperialismen stegrade till yttersta tänkbara gräns. Stalin räknar upp dem i samma arbete, "Om leninismens grunder", som innehåller definitionen på leninismen:

Den första motsättningen är motsättningen mellan arbete och kapital . . . Den andra motsättningen är motsättningen mellan de olika finansgrupperna och de imperialistiska makterna i deras kamp om råvarukällor och främmande territorier . . . Den tredje motsättningen är motsättningen mellan en handfull 'civiliserade' nationer och de koloniala och i beroendeställning varande folkens hundratals millioner.

Här saknas fullständigt den huvudmotsättning, som ligger till grund för Marx' rörelselag, nämligen motsättningen mellan produktionens ständigt ökande samhälleliga karaktär och det kapitalistiska privata ägandet av produktionsmedlen, vilken redan inom kapitalismens ram kommer till uttryck i aktiebolag, trustar och karteller samt framförallt i statlig intervention och upphäver den kapitalistiske företagarens historiska funktion. Lenin tillmätte statens framförallt under första världskriget tydligt framträdande intervenerande och reglerande roll

speciell betydelse, påpekade den i sammanhanget föreliggande materiella mognaden för en socialistisk revolution samt skrev om denna utveckling, att socialismen här redan tittade in genom fönstret. I Stalins förenklade framställning av Lenins tankevärld bortfaller nämnda problematik helt. Stalin kom heller inte, under hela sin levnad, mer tillbaka till den och bidrog så till att de kommunistiska partierna först efter långt dröjsmål tog itu med att analysera statens roll i den moderna kapitalismen. Denna förenkling gjorde det lättare att framställa den ryska revolutionen, en revolution i ett efterblivet land, som modell för alla socialistiska revolutioner.

Härvid utgick Stalin från en inställning, som var och förblev ett axiom i den kommunistiska rörelsen, nämligen att det förelåg en obetingad identitet mellan den första proletärstatens intressen och det internationella proletariats. Det motsvarade verkligheten, när Stalin under Lenins dödsår gav en rapport om besökande utländska arbetardelegationer:

Det fanns ännu ett drag hos dessa arbetare, som överraskade mig. Det var den varma, intensiva, nästan moderliga kärleken till vårt land och den kolossala, obegränsade tron på vårt partis rättfärdiga sak och vårt partis skicklighet och makt.

Han skall åter och åter komma tillbaka till dessa ”pilgrimsfärder” och skryta över den ursprungligen för de utländska gästerna förhandenvarande friheten att se allt, att fråga om allt och att undersöka allt. Det gavs uttryck åt en som självklar upplevd grundsats, när han år 1925 uttryckligen förklarade:

Å andra sidan står det klart, att det första segerrika landet kan behålla rollen som den internationella revolutionära rörelsens banerbarare endast på grundval av oktoberrevolutionens utrikespolitik samt att minsta motståndets och nationalismens väg inom utrikespolitiken är liktydigt med isoleringens och splittringens väg för det första segerrika landet.

Identiteten mellan Sovjetstatens intressen och det internationella proletariats skulle — detta upprepar Stalin ofta — ha sin verkan även under ett krig mot Sovjetunionen. Redan under de fjorton staternas intervention i oktoberrevolutionens land skulle motstånd ha varit för handen i dessa stater.

Det torde knappast kunna dras i tvivelsmål, att ett krig mot Sovjetunionen skulle betyda ett imperialismens krig mot sina egna arbetare och kolonier. Jag behöver inte leda i bevis, att vi, om vårt land överfölles, inte skulle sitta med händerna i skötet, utan vidta alla tänkbara åtgärder för att i alla världens länder väcka revolutionens lejon. Det kan inte vara obekant för de kapitalistiska ländernas ledande män, att vi i föreliggande hänseende har en hel del erfarenheter.

Samtidigt bygger Stalin in principen om identiteten hos Sovjetstatens och det internationella proletariats intressen i kampen för ett genomdrivande av hans uppfattning om ”uppbyggnaden av socialism i ett land”. Då Sovjetstatens intressen och det internationella proletariats intressen är identiska, är framgångar för den socialistiska uppbyggnaden framgångar för världsrevolutionen. Att resignera ifråga om perspektiven för den socialistiska uppbyggnaden är i praktiken att resignera ifråga om världsrevolutionen.

Vi ser, att det första land som utträtt (ur det kapitalistiska systemets ram) det första segerrika landet, redan får stöd av arbetarna, de arbetande massorna i andra länder. Utan det stödet skulle detta land inte kunna hävda sig. Utan tvivel kommer detta stöd att stärkas och öka. Utan tvivel kommer emellertid även världsrevolutionens utveckling, en rad länders utträde ur imperialismen, att äga rum på ett snabbare och grundligare sätt, i samma mån som socialismen snabbare får fotfäste i det första segerrika landet, i den mån detta land snabbare förvandlas till en bas för världsrevolutionens vidare utveckling, en hävstång för imperialismens fortsatta upplösning.

Om den tesen är riktig, att socialismens slutgiltiga seger i det land, som först gjort sig fritt, är omöjlig utan gemensamma ansträngningar från flera länders proletärerers sida, då är det också riktigt, att världsrevolutionen kommer att utvecklas, snabbare och grundligare ju verksamare den hjälp blir, som det första socialistiska landet lämnar åt arbetare och övriga arbetande massor i alla länder.

Vårt land är den internationella revolutionens bas, ty vårt land är huvudhävstången vid utvecklandet av den internationella revolutionära rörelsen. Och om uppbyggnaden här hos oss fortskrider i erforderligt tempo, så betyder det att vi utför vårt arbete inom den internationella revolutionära rörelsen även på alla andra områden precis så, som partiet kräver att vi skall göra.”

Och i en polemik mot Sinovjev i januari 1926 heter det:

Men vad är vårt land, landet med en socialism under uppbyggnad, annat än basen för världsrevolutionen? Kan det då vara världsrevolutionens verkliga bas, om det inte är i stånd att åstadkomma det socialistiska samhället? Kan det fortfara att vara det väldiga attraktionscentret för alla länders arbetare, det nu utan tvekan är, om det inte är i stånd att i det egna landet vinna seger över de kapitalistiska elementen i vår ekonomi, vinna seger för det socialistiska uppbyggandet? Jag tror att det inte kan det. Följer dock inte härav, att tvivel på en seger för det socialistiska uppbyggandet, ett propagerande av detta tvivel leder fram till en misskreditering av vårt land i dess egenskap av bas för världsrevolutionen? En misskreditering av vårt land leder till ett försvagande av den världsomfattande revolutionära rörelsen. Varmed försökte herrar socialdemokrater skrämja folk för oss? Med en propaganda, som inte kommer att ha någon verkan på ryssarna. Vad är det, vi nu slår socialdemokraterna med? Något som gör att arbetardelegationer i stort antal kommer till vårt land, varigenom vi stärker kommunismens positioner i hela världen? Jo, det är våra framsteg vid uppbyggandet av socialismen. Är det emellertid numera inte uppenbart, att den som sprider tvivel om våra framsteg vid socialismens uppbyggande, indirekt hjälper socialdemokraterna, försvagar den internationella revolutionära rörelsens schvungfulla kraft och oundvikligen vänder sig från internationalismen?

Utgångspunkten lyder alltså: Den som är för världsrevolutionen, måste vara för Sovjetunionen. Ytterligare ett steg och det heter: Den som är för världsrevolutionen, måste acceptera uppfattningen att ”socialismens uppbyggande i ett land” är möjlig. Och så I är det genast inte långt till nästa slutledning: Den som är för världsrevolutionen, måste försvara den ståndpunkt, som genomdrivits i bolsjevikpartiet och Sovjetunionen. Om Lenin sagt att bolsjevismen ifråga om taktik är en förebild för alla, måste den bolsjevikiska partiledningens taktik vara en förpliktande förebild för alla kommunistiska partier. Vacklan inom det ryska partiet försvagar sovjetmakten, hämmar den revolutionära rörelsens utveckling i hela världen. Man måste därför i världsrevolutionens intresse skydda bolsjevikpartiets ledning mot alla som är obeslutsamma.

Det är därför som Kommunistiska internationalen måste ingripa i alla partiers inre angelägenheter och bolsjevitera dem, med den bolsjevikiska taktiken som förebild för alla.

Vad beträffar Kominterns rättigheter och dess inblandning i de utländska partiernas angelägenheter, så är jag absolut inte ense med en del kamrater, som uttalat sig för en beskärning av dess rättigheter. Man skulle vilja att Komintern förvandlades till en organisation, som tronar ovanför stjärnorna, som lugnt ser ner på vad som händer inom de enskilda partierna och tåligt registrerar vad som tilldrar sig. Nej, kamrater. Komintern kan inte bli till en organisation, som tronar ovanför stjärnorna. Komintern är en proletariats kamporganisation. Den är med alla sina rötter, hela sitt väsen sammanvuxet med arbetarrörelsen och kan inte underlåta att blanda sig i de enskilda partiernas angelägenheter, för att understödja de revolutionära elementen och bekämpa deras motståndare.

Och då tvåfrontskamp är bolsjevikpartiets stora erfarenhet, måste en sådan kamp föras också i de andra kommunistiska partierna. Visst, i lugna tider är faran från höger den större faran, men vänstersympatisörerna är ju i verkligheten också högersympatisörer. När en tjeckoslovakisk kommunist i ledande ställning år 1925 försvarar Trotskijs uppfattningar, så är det nödvändigt ”att dra fram detta dokument i dagsljuset och krossa dess författare, ideologiskt krossa honom inför arbetarnas ögon, för att ge partiet möjlighet att bli på det klara med trotskistfaran och att uppfostra sin kader i bolsjevismens anda. För vad är trotskismen annat än kommunismens högerflygel, annat än faran från höger?”

Inga försonliga diskussioner utan beslutsam kamp mot ”dem till vänster” och ”dem till

höger”, som i verkligheten vill samma sak — det är förutsättningen för en bolsjevisering av ett kommunistiskt parti. Det gäller inte bara för det tjeckoslovakiska partiet. Det gäller för varje kommunistparti, t.ex. också för det tyska kommunistpartiet, om vilket Stalin på ett presidiesammanträde inom Kominterns exekutivkommitté, i januari 1926, säger:

Man får inte glömma att högerympatisörer och ultravänstermän i själva verket är tvillingbröder, att bägge följaktligen intar en opportunistisk ståndpunkt, dock med den skillnaden, att högerympatisörerna inte alltid döljer sin opportunism, medan de till vänster alltid maskerar sin opportunism med revolutionära fraser.

Till bolsjeviseringen av kommunistpartierna hör också accentueringen av centralismen, inom ramen för den demokratiska centralismen. Det betyder ett beslutsamt avlägsnande av alla ”ädelanarkister” och ”gnälliga intellektuella”, varvid Stalin från allra första början satte särskilt värde på partiledningens ”proletarisering”. Här var den, i stort sett, av intellektuella ledda oktoberrevolutionen uppenbarligen ingen förebild för alla. Typiskt för denna aspekt är ett anförande i den tyska kommissionen i Kominterns exekutivkommitté i mars 1926:

Man säger, att den nuvarande CK inte glänst med teoretiska kunskaper. Nåja, om bara politiken är riktig, inte är det så viktigt med teoretiska kunskaper. Vetande kan man skaffa sig. Har man det inte idag, så har man skaffat sig det till i morgon. Men att tillägna sig den nu av det tyska partiets CK bedrivna riktiga politiken, torde inte alls falla sig lätt för mången uppnosig intellektuell. Den nuvarande CK:s styrka består ju just däri att den för en riktig leninistisk politik, något som de med sina 'kunskaper' prålade intellektuella inte vill fatta. Det finns kamrater som tror att en intellektuell bara behöver läsa ytterligare två, tre böcker eller skriva ihop ytterligare ett par broschyrer, för att kunna göra anspråk på rätten att leda partiet. Det är fel, kamrater. Det är så felaktigt att det helt enkelt är löjligt. De kan skriva hela böcker om filosofi, men om de inte tillägnat sig den riktiga politik, som förs av CK inom det tyska kommunistiska partiet, får man inte släppa fram dem till partiordret.

Kamrat Thälmann! Ta dessa intellektuella i tjänst, om de i handling vill tjäna arbetarnas sak, eller sänd dem till djävulen, om de till varje pris vill kommendera.

Det är naturligtvis ingen tillfällighet, när Stalin i detta sammanhang talar om den ”spetsborgerlige filosofen Korsch”, en av mellankrigstidens intressantaste marxister.

I ”proletariseringen” av ledningen såg Stalin också en garanti för den ”järnhårda partidisciplinen”, för utrensningen av opportunistiska element ur de kommunistiska partierna. Det nyss citerade härrör från ett anförande från år 1929, då administrativa åtgärder, förvisningar och deportationer redan säkrat den järnhårda partidisciplinen inom bolsjevikpartiet.

Den väg, som tillryggalagts, framstår tydligt i det ryktbart vordna brevet av 1931 till tidskriften ”Proletarskaja Revolutsija”, vilket börjar med orden:

Ärade kamrater! Jag protesterar bestämt emot att i tidskriften ”Proletarskaja Revolutsija” (Nr 6, 1930) som diskussionsartikel införts den av Slutski författade partifientliga och halvtrotskistiska artikeln 'Bolsjevikerna' om den tyska socialdemokratin under perioden för dess förkrigskris.

Vi står här inför ett typexempel på taktiken att ge inre ryska uppgörelser allmängiltig betydelse och att retuschera bolsjevikernas historia så till den grad att man med dennas hjälp kunde klara av ideologiska meningsskiljaktigheter. Vi befinner oss vid ifrågavarande tidpunkt i mitten av den första femårsplanen. Det föreligger stora svårigheter vid kollektiviseringen och förhanden är alltså — även om de är undertryckta — uppfattningar som hyllas av de ”högerbetonade”, som manat till försiktighet. Vid denna tidpunkt publiceras nu en diskussionsartikel, som helt enkelt konstaterar den historiska sanningen, nämligen att Lenin inte kämpade mot Kautsky före kriget, att den tyska vänstern före kriget inte uppmanat till en klyvning av socialdemokratiska partiet osv. Detta betyder för Stalin ingenting annat än att göra frågan ”om Lenin var en äkta bolsjevik eller inte till föremål för diskussion”. — ”Förtal måste man brännmärka men inte göra till föremål för en diskussion.” Lenins me-

ningsskiljaktigheter med Rosa Luxemburg och Lenins kritik av Rosa Luxemburgs ”Junius-broschyr” i oktober 1916 är för Stalin bevis nog, för att Lenin redan före kriget önskat en brytning från den tyska vänsterns sida med socialdemokratin.

Är det inte uppenbart, att Slutski här gjort en ful manöver och med sin förljugna förebråelse mot Lenin och bolsjevikerna försökt skyla över de verkliga bristerna i den tyska vänsterns inställning? Är det inte uppenbart, att bolsjevikerna inte kunde stödja den tyska vänstern — som alltid vacklade mellan bolsjevism och mensjevism —, utan allvarliga förbehåll, utan allvarlig kritik av dess fel, om de inte ville utöva förräderi mot arbetarklassen och sin revolution? Bovaktiga manövrer måste man brännmärka, inte göra till föremål för diskussion.

Axiom finge man inte göra till problem. Den slutledning, Stalin för hemmabruk drar efter en ytterst förenklad framställning av Rosa Luxemburgs tankegångar, lyder:

Ni förstår själva att det inte åligger redaktionen för ”Proletarskaja Revolutsija” att underlätta sådana 'historikers' smugglaraktivitet genom att ställa en diskussionstribun till deras förfogande. Enligt min uppfattning består redaktionens uppgift i att föra upp behandlingen av frågor rörande bolsjevismens historia på tillbörlig nivå, att länka in studiet av vår partihistoria på vetenskapliga, bolsjevikiska banor, att med stegrad uppmärksamhet vända sig mot trotskistiska förfalskare och alla övriga förfalskare av vår partihistoria samt att systematiskt slita av dem masken.

En sådan uppgift var då för tiden förvisso redan ett axiom, man inte fick orda om. Genom den sovjetiska kvinnliga journalisten Jevgenija Gintsburgs memoarer vet vi också att Slutski fick betala denna sin artikel med livet.

Principen att oktoberrevolutionen skulle utgöra modell för alla revolutioner, ledde fram till otvetydiga amputationer och förenklingar av teorin. På ett sammanträde inom centralkommittén år 1928 försvarade Stalin ett programutkast för den Kommunistiska internationalen mot förebråelsen att det bar ”en alltför rysk prägel”. Han kunde därvid hänvisa till Lenin, som betraktat sovjeterna som en mer eller mindre obligatorisk form för proletariats diktatur i alla länder. Därutöver lät han emellertid förstå att NEP — tillåtelsen att driva privat handel och privat småproduktion — ”i alla länder utgör en oundviklig fas inom den socialistiska revolutionen” — något som ännu helt och fullt är försvarbart — men att även krigskommunism, alltså tvångshushållning och rekvisitioner på landet, troligen mer eller mindre skulle vara förhanden under alla socialistiska revolutioner.

Även Lenins övertygelse att kapitalismens fall endast skulle kunna inträffa genom en våldsam revolution, blir avsevärt förenklad i Stalins framställningar av oktoberrevolutionen som en förebild för alla revolutioner. Stalin undanhåller konsekvent det faktum, att Lenin under augusti—september 1917 sett möjligheter till en fredlig revolution i Ryssland. Stalin motsäger helt enkelt den historiska sanningen, när han under ett samtal med en grupp studenter uttryckligen förklarar: ”Men efter nederlaget i juli var Lenin av den uppfattningen, att en fredlig övergång till den proletära revolutionen var att anse som utesluten.”

Denna historiska osanning återfinns vi också i ”Kort handledning i Sovjetunionens kommunistiska partis historia”, kanske även av den anledningen att Stalin på den sjätte partikongressen, i juli 1917, slutgiltigt förnekade möjligheten till en fredlig revolution.

Mer komplicerade och mer motsägelsefulla är Stalins utsagor om karaktären hos den koloniala revolutionen i allmänhet och om karaktären och problematiken hos den kinesiska revolutionen i synnerhet. Stalin försökte på Kominterns andra kongress ta hänsyn till Lenins tankar. Han hänvisade till möjligheten att övergående vinna den inhemska bourgeoisin som bundsförvant mot imperialismen, underströk böndernas avgörande roll i den anticoloniala kampen osv., även om han alldeles säkert stod helt utan förståelse för ett fenomen som Gandhi. Stalin försöker också inför den kinesiska revolutionens problematik på den obligatoriska ryska förebilden göra vissa retuscher, som skall ta hänsyn till Kinas nationella egenheter. I ett anförande i den kinesiska kommissionen av Kommunistiska internationalens

exekutivkommitté i november 1926 heter det:

Lenin har inte alls sagt att den kinesiska revolutionen skall bli en kopia av den ryska revolutionen av 1905. Lenin sade endast, att för kineserna skulle deras år 1905 komma en gång. Detta betyder att den kinesiska revolutionen, förutom med 1905 års revolution gemensamma drag, kommer att uppvisa sina speciella egenheter, som kommer att ge revolutionen i Kina en särskild prägel. Vad för slags egenheter är det då fråga om?

Den första egenheten består i att den kinesiska revolutionen, som är en borgerligt demokratisk revolution, samtidigt är en nationell befrielserevolution, som med sin spets är riktad mot den utländska imperialismens herravälde i Kina. Häri skiljer den sig framförallt från 1905 års revolution i Ryssland . . . Den andra egenheten består i att den inhemska storbourgeoisin i Kina är ytterst svag, att den är ojämförligt svagare än den ryska bourgeoisin av 1905 . . . Inte heller den kinesiska revolutionens tredje egenhet får förbises. Den består i att Sovjetunionen existerar och utvecklas vid sidan av Kina och att Sovjetunionens revolutionära erfarenheter och hjälp måste underlätta det kinesiska proletariats kamp mot imperialismen och de medeltida feodala kvarlevorna.” ”I Kina är det inte ett obebävat folk, som står emot den gamla regeringens grupper, utan ett bebävat folk, som företräds av sin revolutionära armé. I Kina står en väpnad revolution mot en väpnad kontrarevolution. Detta är en av egenskaperna och en av fördelarna hos den kinesiska revolutionen.

Detta är inte särskilt djuplodande. Mer än hos många av hans opponenter är dock ett visst respekterande av de kinesiska egenheterna möjligt att spåra, när det fortsättningsvis heter:

Jag tror att den framtida revolutionära makten i Kina till sin karaktär, i största allmänhet, kommer att likna den makt, som det år 1905 var tal om hos oss, dvs den kommer att vara en sorts proletariats och bondebefolkningens demokratiska diktatur, dock med den skillnaden, att den kommer att vara en övervägande antiimperialistisk makt.

Med dessa egenheter rättfärdigar Stalin kommunisternas mycket omstridda deltagande i det av Chiang Kai-shek ledda Kuomintang, varom det kom till heta diskussioner inom kommuniströrelsen, framförallt efter Chiang Kai-sheks omsvängning och massmördandet av kommunister i Shanghai. Stalin glömmer inte heller att visa på möjligheten att utnyttja den revolutionära kraften hos de undertryckta bondemassorna, även om han härvidlag inte når fram till Mao Tse-tungs uppfattning. Till slut stannar han för den uppfattningen, att den revolutionära utvecklingen i Kina kommer att äga rum under proletariats ledning och att revolutionens kraftkällor, i likhet med vad fallet var i oktoberrevolutionens land, kommer att flöda upp i de stora städerna. Mao Tse-tung var tvungen att föra en lång, lång kamp mot denna av Kominform gjorda orientering. Hans revolution kunde segra endast därför att han segrade över nämnda orientering.

Det var typiskt för Stalin att som segrar förhårliga taktiska nederlag. Chiang Kai-sheks omsvängning, som kostade flera hundratusen kommunister livet, betydde att den inhemska bourgeoisin vände sig ifrån revolutionen, innebar en kompromiss mellan Kuomintangs högerflygel och imperialismen mot revolutionen, något som emellertid genom bildandet av en motregering i Wuhan innebar en bredare utveckling av revolutionen.

Chiang Kai-sheks kupp betyder att revolutionen inträtt i den andra etappen av sin utveckling, att den förenade, allnationella frontens revolution börjat övergå till en de milliontals arbetarnas och böndernas revolution, till agrar revolution, som kommer att stärka och bredda kampen mot imperialismen, lantadeln och de feodala godsägarna, militaristerna och Chiang Kai-sheks kontrarevolutionära grupp ...

Det betyder, att det revolutionära Kuomintang i Wuhan, som för en beslutsam kamp mot imperialism och militarism, i praktiken kommer att förvandlas till ett organ för proletariats och böndernas revolutionärt demokratiska diktatur, medan Chiang Kai-sheks kontrarevolutionära grupp i Nanking, som bryter med arbetare och bönder och tyr sig till imperialismen, till slut kommer att få dela militaristernas öde.

På detta sätt rättfärdigade Stalin det förhållandet att kommunisterna stannade kvar i den av den vänstra flygeln förda delen av Kuomintang. När emellertid till slut detta förbund strax därefter bröts, gick enligt Stalin den kinesiska revolutionen genom brytningen med den småborgerliga intelligentian just över i en ännu högre etapp. Stalin lade alltid mycket an på att inför tvivlare och kritiker förvandla nederlag till segrar. I det tidigare citerade brevet till en sovjetisk militärhistoriker betecknade han också de fruktansvärda nederlagen efter de tyska truppernas anfall (1941) som en medveten, utstuderad taktik enligt traditionen från Kutusov.

I motsats till många företrädare för oppositionen, som för Kinas del redan från första början begärde en orientering mot proletariats diktatur, verkar det som om Stalin bättre förstod den kinesiska revolutionens egenheter, när han t.ex. sade att denna revolution ”var en förening av tvenne strömningar i den revolutionära rörelsen, rörelsen mot de feodala kvarlevorna och rörelsen mot imperialismen”. Men över vissa gränser, som fastslagits i och med den ryska förebilden, lyckades han inte komma. De kom att överskridas först tack vare Mao Tse-tung.

Att Stalin i sina uppgörelser med verkliga eller möjliga kritiker var beredd att få varje nederlag framställt som en seger, bevisade han inte bara 1926 och 1927 ifråga om den kinesiska revolutionen. Han höll främst fast vid bolsjevikernas traditionella vision, när han satte särskilt stora förhoppningar till en revolution i Tyskland, till och med efter nederlagen av 1921 och 1923. Under Lenins dödsår sade han:

Den tyska frågan. Den är, efter den ryska frågan, av allvarligaste betydelse, eftersom Tyskland mer än varje annat europeiskt land bär på en revolution i sitt sköte och för det andra, emedan en seger för revolutionen i Tyskland betyder seger i hela Europa. Om den revolutionära branden börjar i Europa, så blir det säkert i Tyskland. Endast Tyskland kan i detta hänseende ta initiativ och en seger för revolutionen i Tyskland innebär att en seger för revolutionen säkrats i internationell skala.

Ett år senare upprepade han, med anledning av Dawesplanen, som förutsåg en viss reglering av Tysklands krigsskadeståndsförpliktelser:

Kan man beteckna denna uppgörelse som någorlunda hållbar? Nej, det kan man inte göra. För det första emedan man gjort upp räkningen utan värden, det vill säga det tyska folket. För det andra, emedan denna uppgörelse innebär ett dubbelt ok för det tyska folket — den inhemska bourgeoisins ok och den utländska bourgeoisins ok. Att anta att en kulturellt så utvecklade nation som den tyska och ett kulturellt så utvecklat proletariat som det tyska skulle finna sig i att bära ett dubbelt ok, utan en rad allvarliga försök att få till stånd en revolutionär explosion, skulle betyda att man tror på under.

Och samma år heter det, på den fjortonde partikongressen, tillspetsat: ”Därför tror jag att Dawesplanen i detta hänseende i sig bär fröet till en oundviklig revolution i Tyskland. Den uppgjordes för att befria Tyskland men måste oundvikligen leda till en revolution i Tyskland.”

Utvecklingen fick sannerligen inte ett så oundvikligt förlopp, fastän det tyska kommunistpartiet bildade den starkaste avdelningen inom världspartiet efter bolsjevikpartiet. Utvecklingen ledde i stället fram till en seger för fascismen. På den sjuttonde partikongressen, i januari 1934, återopade Stalin utvecklingen i Spanien och Kina för att proklamera: ”Folkmassorna har ännu inte kommit så långt som till att storma kapitalismen. Det kan dock knappast råda något tvivel om att stormningsidén mognar i massornas medvetande.” Och Tyskland?

I detta sammanhang får man betrakta fascismens seger i Tyskland inte bara som ett tecken på arbetarklassens svaghet och som ett resultat av förräderi mot arbetarklassen från socialdemokraternas sida, vilket jämnade vägen för fascismen. Man måste också betrakta den som ett tecken på bourgeoisins svaghet, som ett tecken på att bourgeoisin inte längre är i stånd att härska med parlamentarismens och den borgerliga demokratins metoder och för den skull är tvungen att i hemmapolitiken tillgripa terroristiska regeringsmetoder -som tecken på att den inte längre är i stånd till att finna en utväg ur det nuvarande läget på en fredlig utrikespolitik grund, utan är tvungen att tillgripa krigets politik”

I dessa ord ligger det ett litet korn av sanning. Likväl var den tyska fascismens seger största tänkbara nederlag för den internationella arbetarrörelsen, ett stort nederlag även för det tyska kommunistpartiet, ett nederlag i det land där Stalin förutsagt en ”oundviklig” revolution. Den hos Lenin högt prisade självkritiken var hos Stalin rätt och slätt bara en angelägenhet rörande det förflutna och lägre funktionärer — ledningen hade alltid rätt och gick från seger till seger.

Och för diskussionen inom partiet stämde detta till punkt och pricka. Den ena segern följde den andra.

Vi har redan talat om att dessa uppgörelser inom partiet spelade en avgörande roll vid bedömningen av internationella problem och frågor rörande den internationella arbetarrörelsen. Vid sidan av den av Stalin praktiserade vanan att framställa varje motståndare antingen som dumskalle eller förbrytare, verkar det för oss att vara uppenbart att den för den kommunistiska rörelsen så betydelsefulla bedömningen av de socialdemokratiska partierna förknippats med aktuella uppgörelser inom det egna partiet liksom med utvecklingen i Sovjetunionen. Det torde kunna vara ett eko från den upprörda stämningen över de socialdemokratiska partiernas roll under den revolutionära efterkrigs-krisen, när det under Lenins dödsår — för övrigt helt i överensstämmelse med de oppositionella — hos Stalin lät så här:

För det första stämmer det inte att fascismen endast är en borgerlighetens kamporganisation . . . Fascismen är en bourgeoisins kamporganisation, som vilar på aktivt stöd från socialdemokratin. Socialdemokratin är objektivt sett fascismens moderata flygel . . . Dessa organisationer utesluter inte varandra utan kompletterar varandra. De är inga antipoder utan tvillingbröder.”

Från denna tid daterar sig också den ”avslöjningstaktik”, om vilken Stalin ett år senare under ett samtal om de tyska kommunisternas möjligheter säger:

Socialdemokratin måste ställas vid skampålen, inte för fjärran liggande frågors skull utan på grundval av arbetarklassens dagliga kamp . . . Att dag för dag på grundval av dessa frågor klämma åt socialdemokraterna och avslöja deras förräderi — det är uppgiften.

Vid denna problemställning spelade säkerligen den övertygelsen en roll, att den ryska arbetarrörelsen, som taktisk förebild för alla, krävde en monopolställning för kommunisterna i varje land.

För att denna revolution skall leda till seger är det utomordentligt nödvändigt att kommunistpartiet företräder arbetarklassens flertal, att det blir en avgörande kraft inom arbetarklassen. Det är nödvändigt att socialdemokratin avslöjas och krossas, att den trycks ner till en försvinnande minoritet i arbetarklassen. Detta förutan är det inte att tänka på en proletariats diktatur. För att arbetarna skall kunna segra, måste de besjålas av en vilja, måste de ledas av ett parti, ett parti som äger arbetarmajoritetens obestridda förtroende. Om det inom arbetarklassen finns två med varandra konkurrerande, lika starka partier, då är en varaktig seger omöjlig, även vid gynnsamma yttre betingelser.

Uppgörelserna med socialdemokratin var för Stalins del i regel sammanflätade med inre partidiskussioner, i vilka han alltid bekämpade ”vänsteroppositionella” och ”högeroppositionella” som en socialdemokratisk avvikelse.

Ofta etableras ett direkt samband mellan kritiken mot socialdemokratin och den inre partipolemiken. T.ex. i referatet ”Om högeravvikelsen inom SSSR:s KP”, från april 1929, i vilket Stalin särskilt understryker nödvändigheten av att bekämpa de farliga vänsterflyglarna inom socialdemokratin. De är särskilt farliga därför att de kan fånga upp arbetarna, när de håller på att bli mogna för kommunismen.

Ur detta härrör uppgiften att skärpa kampen mot socialdemokratin, i dess egenskap av socialt stöd åt kapitalismen, och framförallt mot dess ”vänsterflygel”. Ur detta härrör uppgiften att skärpa kampen mot de kommunistiska partiernas högerelement, mot agenturen för socialdemokratiskt inflytande. Ur detta härrör uppgiften att skärpa kampen mot försonlighet ifråga om högeravvikelsen i dess egenskap av tillflyktsort för opportunism inom de kommunistiska partierna. Ur detta härrör

parollen om de kommunistiska partiernas rening från socialdemokratiska traditioner...

I Bucharins teser var det tal om att kampen mot socialdemokratien var en av huvuduppgifterna för Kominterns sektioner. Det är naturligtvis riktigt. Men det är otillräckligt. För att kampen mot socialdemokratien skall kunna föras med framgång, är det nödvändigt att tillspetsa frågan om kamp mot den s.k. vänsterflygeln inom socialdemokratien, mot den 'vänsterflygel', som leker med 'vänsterfraser', med vilkas hjälp arbetarna bedras på ett skickligt sätt och varigenom arbetarmassornas övergivande av socialdemokratien hämmas. Det är klart att det överhuvudtaget är omöjligt att segra över socialdemokratien utan att på ett förintande sätt slå 'vänstersocialdemokraterna'.

På den sextonde partikongressen, år 1930, heter det i anslutning till den ekonomiska krisen i de kapitalistiska länderna:

I anslutning till detta kommer de socialdemokratiska illusionerna inom arbetarmassorna att krossas, avlägsnas ... Kommer man alltjämt att kunna hitta arbetare i större antal, som är villiga att tro på socialfascisternas förljugna predikningar? De väl kända arbetardemonstrationerna den 1 augusti 1929 (mot krigsfaran) och den 6 mars 1930 (mot arbetslösheten) visar att de bästa elementen inom arbetarklassen redan vänt sig från socialfascisterna . . . Genom att vidareutveckla sin oförsonliga kamp mot socialdemokratien, denna kapitalets agentur i arbetarklassen, genom att krossa alla avvikelser från leninismen, vilka ju utgör vattnet på socialdemokratins kvarn, har kommunistpartierna visat att de är på rätt väg.

När Kommunistiska internationalen senare sommaren 1935, med aktivt stöd från Stalins sida gjorde en vändning på 180 grader och entydigt orienterade sig mot en politik som gick ut på aktionsgemenskap med socialdemokraterna, så var det här, vid sidan av resultaten av en autonom politik från de franska kommunisternas sida, framförallt statsklokhet, som var avgörande. Det var ett försök att bilda front mot den relativt sent som främsta krigsfara konstaterade tyska fascismen. I detta fall var Sovjetunionens intressen de facto identiska med det internationella proletariats.

Stalin var säkerligen djupt övertygad om denna identitet. På basis av hans uppfattning om "socialismens uppbyggande i ett land" klingade det helt äkta, när han på ett exekutivkommittésammanträde i Kommunistiska internationalen i december 1926 proklamerade "enheten och odelbarheten hos revolutionens nationella och internationella uppgifter".

Partiet utgår ifrån, att de nationella och internationella uppgifter, SSSR:s proletariat har, smälter samman med den gemensamma uppgiften att befria proletärererna i alla länder från kapitalismen, att intresset för att bygga upp socialism i vårt land smälter samman med den revolutionära rörelsens intressen i alla länder, fullt och helt, till ett gemensamt intresse, nämligen den socialistiska revolutionens intressen i alla länder . . . Vad kommer att hända, när framstegen i den socialistiska uppbyggnaden i SSSR ökar? Det kommer att i grund förbättra de revolutionära positionerna för proletärererna i alla länder i deras kamp mot kapitalet, det kommer att undergräva det internationella kapitalets mot proletariatet vettande positioner och kommer att öka det internationella proletariats chanser.

Härav följer emellertid att de intressen och uppgifter proletariatet i SSSR har ständigt flätas samman med intressen och uppgifter hos den revolutionära rörelsen i alla länder och oupplösligt är förbundna med dessa, samt omvänt att alla länders revolutionära proletärerers uppgifter oupplösligt är förbundna med de uppgifter och framsteg, som är tillfinnandes hos proletärererna i SSSR, på det socialistiska uppbyggandets front."

Även i sitt sista anförande, på den nittonde partikongressen, ett halvt år före sin död, bekräftar den segerrike generalissimus, samtidigt som han betygar kontinuiteten ifråga om ideologi och terminologi, den djupgående samhörigheten mellan hans parti och det internationella proletariatet. Helt anspråkslöst låter det så här:

Det vore felaktigt att tro att vårt parti, som blivit till en mäktig kraft, inte längre har behov av stöd. Det är inte riktigt. Vårt parti och vårt land har alltid behövt förtroende, sympati och stöd från broderfolken utomlands och kommer alltid att behöva detta. Det säregna med detta stöd ligger däri att varje stöd för vårt partis fredliga strävanden samtidigt är ett stöd för det egna folket i dess kamp

för fredens bevarande. Särskild uppmärksamhet förtjänar de kommunistiska, demokratiska partier eller arbetar- och broderpartier, som ännu inte kommit till makten och som alltjämt arbetar under drakoniska, borgerliga lagars ok. De är det naturligtvis svårare i sitt arbete. Ändå är det för dem inte så svårt att arbeta, som det var för oss, de ryska kommunisterna, på tsarismens tid, då minsta ramstegsvänliga rörelse förklarades vara svårast tänkbara förbrytelse. De ryska kommunisterna höll emellertid stånd. De ryggade inte tillbaka för svårigheterna, utan tillkämpade sig segern. Så kommer det också att bli ifråga om dessa partier.

I de sista orden spricker anspråkslösheten i schemat ”Förebild för alla”, inte minst på grund av Stalins bristande kännedom om förhållandena i fascistiska stater och militärdiktaturer, i vilka kampbetingelserna väl var och är ojämförligt besvärligare än i det tsaristiska Ryssland.

I samma anförande hette det också:

När vårt parti tagit makten, år 1917 . . . fick det av företrädare för broderpartierna, som var hänfödda över vårt partis djärvhet och framgångar, tillnamnet ”stötbrigad” för världens revolutionära arbetarrörelse. Därmed gav de uttryck åt den förhoppningen, att ”stötbrigadens” framgångar skulle göra läget lättare för de under kapitalismens ok försmäktande folken.

Det var Stalin själv, som skapat denna bild av det internationella proletariats stötbrigad. I ett anförande inför en grupp ekonomer, under den första femårsplanen, lät han det internationella proletariats säga:

Här är den, min förpost, här är den, min stötbrigad, här är den, min arbetarmakt, här är det, mitt fosterland. De utför sitt arbete, vårt arbete, bra, låt oss ge dem vårt stöd mot kapitalisterna och låt oss underblåsa världsrevolutionens sak.”

Om socialismens uppbyggande i ett land var avgörande för världsrevolutionen, så måste den första femårsplanens resultat, som avgörande för världsrevolutionens utveckling, värdesättas riktigt.

Det betyder, att de kapitalistiska länderna är mogna för den proletära revolutionen, och just därför att de är mogna för den proletära revolutionen, skulle bourgeoisin av misslyckanden i femårsplanen vilja skapa ett nytt argument mot revolutionen, medan proletariats, tvärtom, av femårsplanens framgångar söker skapa ett nytt argument för revolutionen, mot bourgeoisin i hela världen, och verkligen också skapar det.

Och på ”Segrarnas partikongress”, i januari 1934:

Arbetarna i Väster säger, att SSSR:s arbetarklass är världsproletariats stötbrigad. Detta är mycket bra. Det betyder, att världsproletariatet även i framtiden är berett att efter råd och lägenhet ge arbetarklassen i SSSR sitt stöd. Men detta medför stora förpliktelser för oss. Det innebär att vi genom vårt arbete måste göra rätt för hedersbenämningen ”stötbrigaden för alla länders arbetare”.

Stalin var övertygad om att resultaten från den första socialistiska statens uppbyggande var av avgörande betydelse för världsrevolutionen. Mot bakgrund av denna övertygelse torde han även ha kommit till den slutsatsen att hjälpen till revolutionära rörelser och broderpartier skulle doseras så att den inte kunde provocera fram alltför stora risker för sovjetstaten. Han betecknade stödet till den spanska republiken som en sak för den framstegsvänliga mänskligheten men gick i sin hjälp just så långt, han trodde sig kunna gå utan att riskera en allvarligare konflikt. Vad som var statskloket, var alltid detsamma som proletär internationalism, ”marxism-leninism”. Denna tolkning var ibland plausibel för kommunister, som t.ex. frontställningen mot fascismen, ibland svår att förstå, som vid avslutandet av en vänskapspakt med Hitlertyskland, ibland fullkomligt förnuftig — och samtidigt smärtsam —, som vid motiverandet av upplösningen av Kommunistiska internationalen i maj 1943. Stalin sade då, mitt under brinnande krig, följande till representanten för den engelska nyhetsbyrån Reuter:

Den Kommunistiska internationalens upplösning är riktig, ty a) den avslöjar hitleristernas lögn, att ”Moskva” skulle ha för avsikt att blanda sig i andra staters inre angelägenheter och ”bolsjevisera” dem. Denna lögn har numera avlivats; b) den avslöjar förtälet hos kommunistmotståndarna inom

arbetarrörelsen, att kommunistpartierna inte skulle handla i sitt eget folks intresse utan på befallning utifrån. Detta förtal har också numera avlivats; c) den underlättar patrioternas arbete i de frihetsälskande länderna att förena de progressiva krafterna i sina länder — oavsett partitillhörighet och religiös övertygelse — till ett enhetligt, nationellt frihetsläger i och för intensifiering av kampen mot fascismen; d) den underlättar patrioternas arbete i alla länder att förena alla frihetsälskande folk i ett enhetligt, internationellt läger för kamp mot faran för hitlerfascismens världsherravälde och öppnar därmed vägen för en framtida organisering av ett folkens vänskapsförbund på grundval av deras likaberättigande.

Förnuftigt och ändå förljuget, om man tänker på den direkta inblandningen i kommunistpartiernas inre angelägenheter, tidigare och senare. Vid genomläsning av Stalins tal och artiklar får man otvivelaktigt intrycket att hans föreställning om världsrevolutionen med tiden fått andra konturer än de som motsvarade Lenins vision. Det rör sig här om uppfattningar, vars frön vi kanske — möjligen ledda av den senare utvecklingen — kan se i en bild från år 1924.

Allra troligast är att det under världsrevolutionens utvecklingsprocess, vid sidan av imperialistiska centra, i form av enskilda kapitalistiska länder, och vid sidan av dessa länders system i hela världen kommer att uppstå socialistiska centra, i form av enskilda sovjetländer, samt ett system av dessa centra över hela världen, varvid kampen mellan dessa bägge system kommer att fylla historien om världsrevolutionens utveckling.

Denna bild utbyggdes ytterligare på den femtonde partikongressen följande år:

Det . . . är ett faktum att det i världen formas tvenne dominanta, men i motsatsställning till varandra stående, attraktionscentra och följaktligen tvenne böjelseriktningar mot nämnda centra: England och Amerika som attraktionscentrum för de borgerliga regeringarna samt Sovjetunionen som attraktionscentrum för arbetarna i Väster och revolutionärerna i öster . . . Två läger, två attraktionscentra.

Och under ett samtal med amerikanska arbetare, år 1927:

På så sätt kommer det under loppet av den internationella revolutionens och den internationella reaktionens vidare utveckling att bildas två centra i världsformat: ett socialistiskt centrum, som utövar dragningskraft på de länder, som tenderar mot socialismen samt ett centrum, som utövar dragningskraft på de länder, som tenderar mot kapitalismen. Kampen mellan bägge dessa läger kommer att avgöra socialismens resp. kapitalismens öde i hela världen.

Andra världskriget och dess verkningar torde ha tonat av Stalins uppfattning om de två centra. Härefter utbreder sig världsrevolutionen från Sovjetunionen. Sovjetunionen är dess centrum och kraftkälla. Röda armén är världsrevolutionens allt i allo. I det redan citerade anförandet på den nittonde partikongressen talade Stalin om att jämte den första stötbrigaden i krigets släptåg, ”från Kina och Korea ända till Tjeckoslovakien och Ungern, nya stötbrigader dykt upp i form av folkdemokratiska länder”.

Efter kriget verkar det som om Stalin övergående — vilken anledningen än kan ha varit — övervägt möjligheterna för nya, speciella vägar till socialismen, som motsvarat nationella egenheter. Härom redogjorde Klement Gottwald, de tjeckiska kommunisternas ledare, på ett CK-plenum i september 1946:

Ni har säkert i pressen läst meddelandet om kamrat Stalins samtal med en delegation brittiska labourmän. Det handlar om ett uttalande, i vilket kamrat Stalin yttrade sig om olika vägar till socialismen. Ett liknande samtal hade även jag med Stalin vid mitt senaste besök i Moskva (sommaren 1946). Kamrat Stalin sade därvid att det, som erfarenheterna visat och som marxism-leninismens klassiker lär, inte finns bara en väg, den som leder över sovjeterna och proletarietets diktatur, utan att det under bestämda konstellationer även kan finnas en annan väg. Som exempel nämnde han Jugoslavien, Bulgarien och Polen samt nämnde därvid uttryckligen även vårt land och att även här en speciell väg till socialismen är möjlig, som inte behöver leda över det sovjetiska systemet och proletarietets diktatur, utan även kan röra sig längs andra vägar, som nu i praktiken

tillämpas i andra länder. (Citerat efter K. Kaplan, *Herausbildung der Generallinie des Aufbaues des Sozialismus in der Tschechoslowakei*, Prag 1966. Kaplans dokumentärartiklar publicerades även i *Nova Mysl*. Citerat hos Edo Friš Myslienka, *Erwägungen über die Tschechoslowakei 1938-1948*, Verlag für politische Literatur, Bratislava.)

Redan de första dispyterna med de jugoslaviska kommunisterna dokumenterade emellertid Stalins övertygelse, att Sovjetunionen skulle förbli stötbrigadernas stötbrigad, förebilden för alla nya stötbrigader, något som för övrigt den praktiska tillämpningen på alla områden, inte minst inom säkerhetstjänsten, ständigt bevisat. Det socialistiska lägret med Sovjetunionen som centrum och en världsrevolution, som från Sovjetunionen utbredde sig som en oljefläck på vatten, detta torde under Stalins sista år ha varit hans uppfattning om världsrevolutionens utveckling. Identiteten mellan sovjetstatens intressen och det internationella proletariats konkretiserades i den sovjetiska stormaktspolitikens identitet med världsrevolutionen.

Konstruktionen av den 1947 grundade Kominformbyrån motsvarade också Stalins ovannämnda uppfattningar och hans ensidigt hierarkiska tänkande. Kominformbyrån tillhörde endast de kommunistiska regeringspartierna och Västeuropas två stora kommunistpartier, det franska och det italienska — en underlig interpretation av den proletära internationalismen, som under krigets gång entydigt antagit den sovjetiska patriotismens drag eller rättare sagt den ryska patriotismens. Det ökade maktmedvetandet var uppenbarligen omvänt proportionellt till respekten för broderpartierna. Värderingen av dem kom inte minst till uttryck däri att Stalin i sitt sista arbete ”Socialismens ekonomiska problem i SSSR” betecknade den kort därefter utgivna läroboken i politisk ekonomi inte bara som ”en vacker gåva till de unga kommunisterna i alla länder” utan tillfogade:

För övrigt skulle en sådan lärobok med hänsyn till den otillfredsställande marxistiska utvecklingsnivån i de flesta utländska kommunistpartier vara till stor nytta även för de inte längre unga stamkommunisterna.

Det var emellertid, sanningen att säga, en urusel lärobok, dogmatisk och vetenskapsfrämmande, skönmålande vad beträffar de socialistiska ländernas ekonomi, samt helt föråldrad ifråga om det som hänförde sig till de kapitalistiska ländernas ekonomi.

8. Krig och fred

I utrikespolitiska analyser stödde sig Stalin alltid på Lenins tes om den oregelmässiga utvecklingen hos de kapitalistiska länderna under imperialismens period. Enligt Lenin är oregelmässigheten förknippad med en disproportion mellan ekonomisk potential och inflytelsesfär samt därför förbunden med oundvikligheten av krig.

Lagen om utvecklingens oregelbundenhet under imperialismperioden betyder en del länders språngvisa utveckling i jämförelse med andra, en del länders snabba undanträngande från världsmarknaden av andra länder, periodiskt kommande nya uppdelningar av den redan uppdelade världen genom krigskonflikter och krigskatastrofer, fördjupning och skärpning av konflikterna i imperialismens läger, försvagning av världskapitalismens front, möjligheten till genombrytning av denna front genom proletariatet i enstaka länder, möjligheten till seger för socialismen i enstaka länder . . .

Det imperialistiska världskriget var det första försöket att på nytt dela upp den redan uppdelade världen. Detta försök nödgades kapitalismen betala med revolutionens seger i Ryssland och med undergrävd basis för imperialismen i koloniala länder och länder i beroendeställning.

Det är onödigt att framhålla, att ett andra försök till uppdelning måste följa på det första. För detta ändamål träffas redan förberedelser i imperialistlägret. Man behöver knappast tvivla på att det andra försöket till nyuppdelning kommer att stå världskapitalismen ännu dyrare än det första.

På grundval av denna tes om utvecklingens oregelbundenhet i de kapitalistiska länderna kommenterade Stalin på tjugotalet motsättningarna mellan Amerika och England, mellan Tyskland och Frankrike, mellan Frankrike och England osv, varvid han som den viktigaste — redan på grund av oljemonopolens konkurrens — räknade motsatsen mellan England och Amerika. I skärpningen av kampen om avsättningsmarknaderna och i rustningstillväxten såg han, år 1927, beviset för ofrånkomligheten av nya imperialistiska krig, varvid han grupperade alla motsättningar — mellan Amerika och Japan, England och Frankrike, Frankrike och Italien osv — kring ”huvudmotsättningen”, ”motsättningen mellan det kapitalistiska England, vars stjärna är i sjunkande, och det kapitalistiska Amerika, vars stjärna är i stigande”. ”Vad gömmer denna huvudmotsats inom sig? Troligen ett krig. När två giganter stöter samman, när det blir för trångt för dem på jordklotet, då går de in för att mäta sina krafter för att lösa de stridiga frågorna om världshegemonin på krigets väg.”

Samtidigt underlät Stalin inte att antyda att de växande motsättningarna mellan de kapitalistiska stormakterna dolde faran för en överbrygning av dessa motsättningar genom ett interventionskrig mot Sovjetunionen. Stormakternas rädsla för att skada varandra ökade, enligt Stalin, faran för en intervention i Sovjetunionen. Det förhållandet att England 1927 bröt sina förbindelser med Sovjetunionen, tycktes honom, vid sidan av andra intermezzon, vara ett bevis för att det framförallt var England, som bemödade sig om ”att skapa en enhetsfront mot SSSR”, ”att organisera en diplomatisk blockad mot SSSR” och att inveckla SSSR i militära konflikter.

Förstärkningen av interventionstendenserna i imperialistlägret och faran för ett krig (mot SSSR) är en av huvudfaktorerna nuförtiden. Som den inför kapitalismens fortskridande, allmänna kris, mest hotade och svårast drabbade delen framstår den engelska bourgeoisin. Det är också den som tagit initiativet vid förstärkandet av interventionstendenserna.

Englands ledande roll under interventionskriget mot oktoberrevolutionärerna, torde väl ha varit grunden till att Stalin aldrig blivit av med sitt misstroende mot England. Detta misstroende fick honom tydligen att inte bry sig om de konkreta varningar han fick omedelbart före Hitlertysklands överfall.

Det var också ur den synvinkeln, som Stalin rättfärdigade Sovjetunionens utrikespolitik. Som ”fredens bålverk och banerförare”, som den stereotypa frasen löd, är Sovjetunionen intresserat

av fredliga förbindelser med alla stater, varvid det utnyttjar motsättningarna mellan de imperialistiska staterna och samtidigt förbereder sig på att avvärja en eventuell intervention.

Grundvalen för vår regerings politik, vår utrikespolitik, är iden om fred. Kamp för freden, kamp mot nya krig, avslöjande av alla åtgärder, som företas för att förbereda ett krig, avslöjande av åtgärder, som med pacifismens flagga döljer aktuella krigsförberedelser, det är vår uppgift...

Jag tror att förekomsten av två i motsatsställning till varandra stående system — det kapitalistiska och det socialistiska — inte utesluter möjligheten till sådana avtal. Jag tror att sådana avtal (på ekonomins och diplomatins område, förf. anm.) är möjliga och ändamålsenliga under de förhållanden, som råder vid en fredlig utveckling . . . Gränserna för sådana avtal?

Gränserna fastställs av motsättningen mellan de tvenne system, som tävlar med varandra och brottas med varandra...

Grundvalen för våra förbindelser med de kapitalistiska länderna består i att vi håller det för möjligt att de två i motsatsställning varande systemen existerar sida vid sida. Detta har i praktiken helt besannats.

Av lagen om den oregelmsässiga utvecklingen borde Stalin snarare ha nödgats dra den slutsatsen, att huvudfaran för ett nytt krig härrörde från Tyskland, vars ekonomiska förutsättningar inte stod i någon proportion till dess inflytande. Han stirrade emellertid som förhåvad på "segermakterna" och försvarade i stället en politik, som gick ut på goda förbindelser med Tyskland.

På den fjortonde partikongressen, 1927, framhöll han uttryckligen, att det var utrikespolitikens uppgift "att arbeta på den linjen att man skulle närma sig de länder, som besegrats i det imperialistiska kriget, de länder, som av alla kapitalistiska länder var mest tillbakasatta och förfördelade och som för den skull står i opposition till den härskande stormaktsalliansen."

Nämnda orientering var också medbestämmande vid avståndstagandet från det av segermakterna behärskade Nationernas förbund, som Stalin 1927 betecknade som "en organisation för överskylande av krigsäventyr", som en imperialistisk organisation med uppgift att fördela mandat för utsugning och undertryckande av kolonier.

Hitlers makttillträde i Tyskland medförde en helomvändning i Stalins utrikespolitik. Nu var det Tyskland som var hård för krigsfaran, och Stalin stod inför nödvändigheten att träda i förbund med de stater, som hotades genom Tysklands framstöt. Även ställningstagandet till Nationernas förbund reviderades.

Trots Tysklands och Japans utträde ur Nationernas förbund, eller kanske just därför, kan Nationernas förbund bli till en faktor av viss betydelse, som hämmar eller hindrar öppnandet av krigshandlingar. Om det är så, om Nationernas förbund visar sig, om än bara i någon mån, vara ett hinder, om krigets sak, om än bara i någon mån, försvåras och fredens sak i någon grad underlättas, ja, då är vi inte mot Nationernas förbund. Ja, om de historiska händelserna får ett sådant förlopp, är det inte uteslutet, att vi ger Nationernas förbund vårt stöd, trots alla dess kolossala brister.

På den sjuttonde partikongressen, några dagar senare, klargjorde Stalin den genom Hitlers makttillträde skapade nya världspolitiska situationen.

Som ni ser, går man ett nytt imperialistiskt krig till mötes, ett krig som skall tjäna som utväg ur det nuvarande läget. Självfallet finns det ingen grund för antagandet, att kriget skall skapa en verklig utväg. Tvärtom kommer det att göra läget ännu mera förvirrat. Vad mera är, det kommer säkert att utlösa en revolution och ifrågasätta kapitalismens existens i en rad länder.

Under hänvisning till den nya världspolitiska situationen rättfärdigade Stalin de initiativ, som lett till en förbättring av förbindelserna med Frankrike och Polen samt ett återställande av normala förbindelser mellan USA och SSSR. Det var bara förbindelserna med England, som förblivit ovänskapliga. Slutledning:

Vår utrikespolitik är klar. Det är en politik, som går ut på fredens bevarande och ett stärkande av handelsförbindelserna med alla länder. SSSR tänker inte hota någon och i synnerhet inte överfalla någon.

Vi är för fred och försvarar fredens sak. Men vi är inte rädda för några hotelser och är beredda att besvara en stöt från krigsbrandsstiftarnas sida med en motstöt. Den som önskar fred och strävar efter sakliga förbindelser med oss, kommer alltid att få stöd hos oss. Men de som skulle söka anfälla vårt land, skulle, på ett förintande sätt, bli bortkörda, så att de för framtiden tappar lusten att sticka in sina gristrynen i sovjetträdgården.

På följande partikongress, den 18 mars 1939, gav Stalin en överblick över Sovjetunionens utrikespolitik efter Hitlers seger i Tyskland, en politik, som allmänt betecknats som den kollektiva säkerhetens politik. I slutet av 1934 inträdde Sovjetunionen i Nationernas förbund, i maj 1935 hade den slutit ett fördrag med Frankrike om bistånd vid eventuellt anfall och samtidigt undertecknat ett analogt fördrag med Tjeckoslovakien. I augusti 1937 hade en ickeangreppspakt mellan Sovjetunionen och den Kinesiska Republiken slutits. Fredliga och objektivt betingade förbindelser med alla länder, fredliga och goda förbindelser med grannländerna, stöd till folk, som fallit offer för anfall, samt försvar av Sovjets gränser, häri, förklarade Stalin, bestod Sovjetunionens utrikespolitik. Uppgiften skulle för framtiden, tillade han högtidligt, även bestå i ”att iaktta försiktighet och inte ge krigsprovokatörerna — som är vana att man krasar kastanjerna ur elden åt dem — möjlighet att dra in vårt land i konflikter.”

Mellan den sjuttonde och artonde partikongressen låg annekterandet av Abessinien, Japans framträngande i Kina, annekterandet av Österrike, avståendet av Sudetlandet och, framför allt, den spanska tragedin, västmakternas s.k. ickeinblandningspolitik och Sovjetunionens svårigheter att med västmakterna nå fram till ett avtal om kollektiv säkerhet. Stalin räknade mer och mer med att västmakterna lade an på att länka in Hitlers erövringspolitik mot Sovjetunionen. Det internationella läget hade skärpts avsevärt, fredsfördragens efterkrigssystem hade brutit samman, det nya imperialistiska kriget hade praktiskt taget redan börjat — så löd Stalins formuleringar på sistnämnda partikongress. Tyskland, Italien och Japan hade bildat ett angriparnas krigsblock . . .

Ett kännetecknande drag i den nya imperialistiska politiken består i att den ännu inte lett till ett allmänt krig, ett världskrig. Kriget förs av de aggressiva staterna, som på alla sätt skadar de icke aggressiva staternas intressen, framförallt Englands, Frankrikes och USA:s. De sistnämnda viker dock undan, börjar ett återtåg, gör den ena eftergiften efter den andra åt angriparna. Så sker inför våra ögon en öppen nyuppdelning av världen och inflytelsesfärerna på bekostnad av de icke aggressiva staternas intressen, varvid dessa inte gör några försök till sitt försvar och på sätt och vis till och med gynnar de förstnämnda. Otroligt men sant. I själva verket betyder dock ickeinblandningspolitiken ett gynnande av aggressionen, ett lössläppande av kriget och följaktligen dess omvandling till världskrig. I ickeinblandningspolitiken gör sig en benägenhet, en önskan gällande att inte hindra aggressorerna i deras dunkla varv, t.ex. inte hindra Japan att inlåta sig på ett krig mot Kina eller mot Sovjetunionen, t.ex. inte hindra Tyskland från att blanda sig i europeiska angelägenheter, från att inlåta sig på ett krig mot Sovjetunionen, inte hindra alla krigsdeltagande nationer från att sjunka djupt ner i krigets moras, att i tysthet sporra dem till, få dem till att försvaga, att uttrötta varandra, men så, när de är tillräckligt försvagade, dyka upp på skådeplatsen med friska krafter och framträda ”i fredens intresse”, naturligtvis för att diktera villkoren för de försvagade krigsdeltagarna. Så billigt och så hyggligt!

Avslutandet av ickeangreppspakten med Tyskland förklarar vad Stalin menat med orden att Sovjetunionen inte var berett ”att för andras räkning krasa kastanjerna ur elden”. Denna ickeangreppspakt rättfärdigade Stalin i sitt första tal efter de tyska truppernas anfall, den 3 juli 1941:

Man skulle kunna fråga, hur det kommer sig att sovjetregeringen inlåtit sig på att avsluta en ickeangreppspakt med så föga ordhålliga människor som Hitler och Ribbentrop? Har inte här ett fel begåtts av sovjetregeringen? Naturligtvis inte!

En ickeangreppspakt är en fredspakt mellan två stater. Just en sådan pakt erbjöd Tyskland oss år 1939. Kunde sovjetregeringen avvisa ett sådant erbjudande? Jag tror att ingen enda fredsälskande stat kan avvisa ett fredsavtal med en grannstat, ett rike, även om det i spetsen för detta rike står sådana vidunder och kannibaler som Hitler och Ribbentrop.

Om ”vänskapspakten” i september 1939 talade Stalin naturligtvis inte.

I kriget mot Tyskland räknade Stalin till att börja med även med stöd från det tyska folkets sida. Detta var i överensstämmelse med den ursprungliga inställningen till det tyska proletariats ”ofrånkomliga” revolution. I samma tal, det första efter överfallet, hette det också:

I detta befrielsekrig kommer vi inte att stå ensamma. I detta stora krig kommer vi att ha trogna bundsförvanter bland Europas och Amerikas folk, bland dem även det tyska folket, som är förslavat av de fascistiska makthavarna.

På högtidssammankomsten i anslutning till årsdagen av oktoberrevolutionen, den 6 november 1941, hade Stalin ännu inte givit upp denna förhoppning.

Mer än två års blodigt krig, vars slut ännu inte kan skyntas. Milliontals offrade människor, hunger, utarmning, epidemier, en tyskfiendtlig atmosfär överallt, Hitlers dumma politik, som gjort Sovjetunionens folk till det nuvarande Tysklands svurna fiende — allt detta måste obetingat hos det tyska folket leda till att det vänder sig emot detta onödiga och förhärjande krig. Endast hitlernarrarna är ur stånd att fatta att inte bara det europeiska upplandet utan även de tyska truppernas tyska uppland utgör en vulkan, som är beredd att bryta ut och begrava hitleräventyret.

Till Röda arméns årsdag, den 23 februari 1942, heter det helt statsmannamässigt i en dagorder från ”folkkommissarien för försvaret”, Stalin:

I utländsk press pratas det ibland om att Röda armén skulle ha som målsättning att utrota det tyska folket och förinta den tyska staten. Detta är naturligtvis en dum lögn och dåraktigt förtal av Röda armén. Sådana idiotiska mål har Röda armén inte och kan inte ha. Röda armén har som sin målsättning att driva de tyska ockupanterna ut ur vårt land och befria Sovjets mark från de fascistiska tyska inkräktarna. Det är mycket troligt att kriget för att befria Sovjets mark kommer att leda till hitlerklickens fördrivande eller förintande. Vi skulle hälsa en sådan utgång med tillfredsställelse. Det vore emellertid löjligt att sätta likhetstecken mellan hitlerklicken och det tyska folket, den tyska staten. Erfarenheter ur historien visar att hitlertyper kommer och går, medan det tyska folket, den tyska staten, består.

Mot slutet av det offerdiga kriget drog ”ordföranden i den statliga försvarskommitten”, Stalin, på årsdagen av oktoberrevolutionen i november 1944 till spetsade slutsatser. En internationell organisation borde bildas för att avvärja faran för en ny aggression, som vore att vänta, med historisk lagbundenhet. Lagen om den oregelbundna utvecklingen applicerades nu på Tyskland, så som den på tjugotalet visats att gälla England.

Tyskland skall efter sitt nederlag naturligtvis avväpnas såväl ekonomiskt som militärt och politiskt. Det vore dock naivt att tro att Tyskland inte kommer att försöka återupprätta sin makt och sätta igång med en ny aggression. Det är var och en bekant att de tyska makthavarna redan är i färd med att rusta sig för ett nytt krig. Historien visar att en så kort tidrymd som tjugo till trettio år är tillräcklig för att Tyskland ska ha repat sig från sitt nederlag och återfått sin styrka . . . Det rör sig här inte om personliga egenskaper . . . Det är, om ni så vill, en historisk lagbundenhet, som det vore farligt att inte ta hänsyn till.

Stalins vana att ibland anpassa teorin till pragmatiska behov, skapade ofta avsevärda svårigheter för den rörelse, vars ledare han var. I ett ”anförande på ett valmöte” i februari 1946 gick han vid framställningen av kriget åter ut ifrån den oregelbundna utvecklingen för att förklara kriget vara ”det oundvikliga resultatet av de ekonomiska och politiska krafternas utveckling i världen, på basis av den moderna monopolkapitalismen”. Och så tillade han:

Det betyder givetvis inte att det andra världskriget är en kopia av det första. Det andra världskriget skilde sig tvärtom till sin karaktär väsentligen från det första. Man måste ta i betraktande, att de

fascistiska stormakterna — Tyskland, Japan och Italien —, innan de överföll de allierade länderna, var och en i sitt land förintat de sista resterna av den borgerligt demokratiska friheten, upprättat en omänsklig terrorregim, trampat ner principen om de små ländernas suveränitet och fria utveckling, som sin egen politik proklamerat erövring av främmande land och högljutt förkunnat, att de strävade efter världsherravälde och fascistregimens utbredning i hela världen. I betraktande härav antog andra världskriget mot axelmakterna, till skillnad från första världskriget, redan från början karaktären av ett antifascistiskt befrielsekrig, som bland annat hade till uppgift att återupprätta den demokratiska friheten. Sovjetunionens inträde i kriget mot axelmakterna kunde endast förstärka det andra världskrigets antifascistiska befrielsekaraktär och förstärkte den också de facto.

Talesmän för sovjetregeringen hade emellertid från september 1939 fram till 1941 betecknat kriget mellan Västmakterna och Tyskland som ett imperialistiskt krig, då och då med betoning av att huvudansvaret låg på Västmakternas sida. Senare gällde det plötsligt som ett ”redan från första början” antifascistiskt befrielsekrig. Stalintidens propagandamakare hade mycket svårt att förklara denna brist på överensstämmelse.

Det kalla kriget, som slutligen kulminerade med koreakriget, gjorde en ny tillämpning av teorin nödvändig. I sitt arbete, ”Socialismens ekonomiska problem i SSSR”, kom Stalin tillbaka till den principiella problematiken om krig och fred. Han upprepade Lenins tes om de kapitalistiska ländernas oregelbundna utveckling och ofrånkomligheten av imperialistiska krig, utvecklade emellertid den mot bakgrunden av de ändrade maktförhållandena i världen förvånande uppfattningen, att faran för ett nytt krig låg i de mellan de imperialistiska Västmakterna förefintliga motsättningarna. Omedelbart efter koreakrigets slut måste det ha verkat överraskande att Stalin av de faktiskt föreliggande motsättningarna i Väst även drog slutsatsen att ett krig mellan staterna i Väst vore ofrånkomligt.

Många kamrater påstår att krig mellan kapitalist-länder, på grund av ändrade internationella förutsättningar, upphört att vara oundvikliga. De är av den åsikten att motsättningarna mellan socialismens läger och kapitalismens är starkare än motsättningarna mellan kapitalistländerna ... Kamraterna har fel. De ser de på ytan simmande yttre företeelserna, ser emellertid inte de djupt rotade krafter, som även om de till en början bara verkar i det fördolda, likväl kommer att bestämma händelsernas gång. Vore det inte riktigare att säga att det kapitalistiska England och även det kapitalistiska Frankrike, när allt kommer omkring, kommer att bli tvungna att bryta USA:s omslingring och låta det komma till en konflikt med USA, för att tillförsäkra sig ett självständigt läge och naturligtvis höga profiler? Låt oss rikta uppmärksamheten på de viktigaste av de besegrade länderna, Tyskland (Västtyskland) och Japan ... Att anta att dessa länder inte skulle försöka resa sig igen och tilltvinga sig en självständig utvecklingsväg, innebär att tro på under.

Man säger, att motsättningarna mellan socialism och kapitalism är starkare än motsättningarna mellan kapitalistländerna. Teoretiskt sett är detta givetvis riktigt. Det är riktigt inte bara nu, den dag idag är. Det var riktigt även före andra världskriget. Och det förstod också kapitalistländernas ledare, mer eller mindre. Likväl utbröt andra världskriget inte som ett krig med SSSR utan som ett krig mellan kapitalist-länderna. Följaktligen visade sig kapitalistländernas kamp om marknaderna och önskan att dränka konkurrenterna i praktiken vara starkare än motsättningarna mellan kapitalistlägret och socialistlägret. Man frågar sig vilka garantier det finns för att Tyskland och Japan inte återigen vill bli mäktiga, att de inte kommer att försöka skaka av sig det amerikanska oket och börja leva självständigt? Jag tror inte att det finns några sådana garantier.

Härav följer emellertid att ofrånkomligheten av krig mellan kapitalistländerna även i fortsättningen äger sin giltighet.

En underlig blandning av doktrin och önsketänkande, av riktiga analyser och verklighetsfrämmande slutsatser! Den är typisk för Stalins tankestruktur i allmänhet, som i detta hans sista arbete också visar spår av ålderdomssvaghet.

Lästips

Ur Franz Mareks bok *Vad Stalin verkligen sagt* finns även följande utdrag på marxistarkivet:
[Lagbundenhet och viljebeslut hos Stalin](#)
[Stalin om den nationella frågan](#)

Om ”socialismen i ett land”

Stalin: [Oktoberrevolutionen och de ryska kommunisternas taktik](#) [1924]

Trotskyj:

[Tal inför 15:e partikonferensen](#) [1926]

[Teorin om socialismen i ett land](#) [1926]

[Tal inför 15:e partikonferensen](#) (andra hälften av talet) [1926]

[Tredje internationalen efter Lenin](#) (kapitel 1) [1928]

[Den permanenta revolutionen](#) (inledningarna, kapitlen 8 och 10) [1929]

[Socialism i ett land?](#) (utdrag ur *Ryska revolutionens historia*, med inledning av Martin F)

[Den förrådade revolutionen](#) (Appendix: ”Socialism, i ett land”) [1936]

Zinovjev: [Om leninismen](#)

E H Carr: [Oktobers lärdomar](#) och [Debatten om "socialism i ett land"](#)

Fernando Claudín: avsnittet ”Stalin som revisionist – den fullständiga socialismen i ett enda land” i [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 1](#) (sid. 41f)

Isaac Deutscher: [Den avväpnade profeten](#) (kapitlen 2-4) och *Socialism i ett land* i Tariq Alis antologi [Det stalinistiska arvet](#) (sid. 74f)

Max Shachtman: [Vänsteroppositionen tio år: Dess historia och principer](#) (kapitlet ”Teorin om socialism i ett land”)

Om den sovjetiska utrikespolitiken

Isaac Deutscher: [Arvet från stalinismen – Utrikespolitiken](#)

David Horowitz: [Samexistens och revolution](#)

[Sovjet under 2:a världskriget](#) (många artiklar och dokument)

[Koreakriget](#) (artikelsamling)